

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Sociálně pedagogické poradenství v oblasti rizikového
sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol**

Bakalářská práce

Autor: Eliška Antošová
Studijní program: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: Mgr. Adéla Marešová
Oponent práce: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Eliška Antošová

Studium: P21P0197

Studijní program: B0923A190001 Sociální patologie a prevence

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Sociálně-pedagogické poradenství v oblasti rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol**

Název bakalářské práce AJ: Social-pedagogical counseling in the area of risky sexual behavior in the second grade of primary schools

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou sociálně pedagogického poradenství v oblasti rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol. V teoretické části práce je řešena tematická oblast sociálně pedagogického poradenství, jehož realizátorem je školní poradenské pracoviště. Pozornost je dále věnována sociálně patologickým jevům v oblasti rizikového sexuálního chování. Teoretická část se také zabývá prevencí rizikového sexuálního chování na základních školách. Empirická část práce je zaměřena na kvalitativně orientované výzkumné šetření, které je realizováno prostřednictvím techniky polostrukturovaných rozhovorů se zástupci školního poradenského pracoviště. V rámci kvalitativního šetření je zjišťován pohled školních poradců na problematiku prevence rizikového sexuálního chování.

NIKLOVÁ, Miriam, Mário DULOVICS, Katarína MAJEROVÁ KROPÁČOVÁ a Karina ZOŠÁKOVÁ. *Sociálně-pedagogické poradenstvo: Aktualizačné vzdelávanie pre sociálnych pedagógov základných a stredných škôl* [online]. 2020. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela, 2020 [cit. 2022-11-25]. ISBN 978-80-557-1760-9. Dostupné z: <https://www.pdf.umb.sk/katedry/katedra-pedagogiky-a-andragogiky/asociacia-socialnych-pedagogov-o-z/socialno-pedagogicke-poradenstvo-vysokoskolska-ucebnica.html>

JOLICOEUR, Miranda a Edwin ZEDLEWSKI. Much ado about sexting. In: *National Institute of Justice* [online]. 2010. Dostupné z <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/230795.pdf>

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JÚVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0

Zadávající pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Adéla Marešová

Oponent: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Sociálně-pedagogické poradenství v oblasti rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol* pod vedením vedoucí práce Mgr. Adély Marešové vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 14.5. 2024

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Adéle Marešové za odborné vedení, trpělivost, ochotu a cenné rady, které mi věnovala v průběhu zpracování, díky nimž jsem měla možnost tuto práci dokončit.

Anotace

ANTOŠOVÁ, Eliška. *Sociálně pedagogické poradenství v oblasti rizikového sexuálního chování žáků 2. stupně základních škol*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou sociálně pedagogického poradenství v oblasti rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol. Na úvod je pozornost věnována období dospívání v kontextu psychosociálního vývoje jedince. Následující část textu rozebírá problematiku poradenství jako takového a rozebírá i sociální poradenství, školní poradenství a jsou popsána i specifika sociálněpedagogického poradenství. V rámci školního poradenského pracoviště jsou popsány zástupci školního poradenského pracoviště a jejich působnost v týmu. Jedním z klíčových témat mé práce je rizikové sexuální chování. Je věnována pozornost rizikovému chování jako takovému a výskytu syndromu rizikového chování. Dále jsou popsány konkrétní jevy rizikového sexuálního chování a faktory, které toto chování zapříčiňují či omezují. Poslední kapitola teoretické části je věnována problematice prevence rizikového sexuálního chování. Dotýká se i tématu sexuální výchovy v RVP a externím spolupracím na realizaci preventivních programů. Výzkumné šetření je realizováno pomocí kvalitativního šetření. Kvalitativní část výzkumného šetření je provedeno rozhovory se zástupci školního poradenského pracoviště.

Klíčová slova: Rizikové sexuální chování, školní poradenské pracoviště, sociálněpedagogické poradenství, prevence, základní škola

Annotation

ANTOŠOVÁ, Eliška. *Sociálně pedagogické poradenství v oblasti rizikového sexuálního chování žáků 2. stupně základních škol*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. Bakalářská práce.

The bachelor's thesis addresses the issue of socio-pedagogical counselling in the area of risky sexual behaviour of students at the lower secondary stage of elementary schools. The introduction focuses on the period of adolescence in the context of psychosocial development of an individual. The following part of the text discusses counselling itself and covers social counselling, school counselling, and the specifics of socio-pedagogical counselling. The representatives of the school counselling office and their roles in the team are described. One of the key topics of my thesis is risky sexual behaviour. Attention is given to risky behaviour as such and the occurrence of risky behaviour syndrome. Furthermore, specific phenomena of risky sexual behaviour and the factors that cause or limit this behaviour are described. The last chapter of the theoretical part is devoted to the issue of preventing risky sexual behaviour. It also deals with the topic of sexual education in the curriculum and external collaboration on the implementation of prevention programs. The research investigation is conducted using qualitative research. The qualitative part of the research investigation is carried out through interviews with representatives of the school counselling office.

Keywords: Risky sexual behaviour, school counselling office, socio-pedagogical counselling, prevention, elementary school

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod	9
1 Období dospívání v kontextu psychosociálního vývoje jedince.....	11
2 Sociálně-pedagogické poradenství jako nástroj řešení rizikového sexuálního chování	15
2.1 Charakteristika poradenství s důrazem na sociálně pedagogické poradenství	15
2.2 Školní poradenské pracoviště a jeho zástupci.....	18
3 Rizikové sexuální chování jako problém současnosti.....	21
3.1 Charakteristika rizikového chování	21
3.1.1 Formy rizikového sexuálního chování.....	23
3.1.2 Rizikové faktory a protektivní faktory sexuálního chování.....	26
4 Prevence rizikového sexuálního chování ve školním prostředí	29
5 Výzkumné šetření zaměřené na sociálně-pedagogické poradenství v oblasti rizikového sexuálního chování žáků 2. stupně základních škol.....	34
5.1 Cíl výzkumného šetření, výzkumný problém a výzkumné otázky.....	34
5.2 Metodologie výzkumného šetření.....	36
5.3 Charakteristika výzkumného vzorku	37
5.4 Průběh výzkumného šetření, analýza a interpretace dat.....	37
5.5 Shrnutí výsledků	46
Závěr	52
Zdroje.....	54
Přílohy.....	59

Úvod

Bakalářská práce řeší problematiku sociálně-pedagogického poradenství v oblasti rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol. Žijeme v moderní době, kdy od útlého věku mají děti k dispozici různé technologie a přístup ke všem možným informacím. V dnešní době je nepřehlédnutelné, jak technologie formují životy dospívajících a jaký velký vliv to má na jejich osobní i sociální vývoj. I když v mnoha ohledech je internet, sociální sítě a další digitální platformy přínosem, tak i zároveň přinášejí více rizik, která nejsou vždy patrná. Jedním z takových rizik je vystavení se sexuálně explicitnímu obsahu, které může mít dlouhodobě negativní důsledky jak pro psychické, tak pro fyzické zdraví. Dospívající se tak často dostávají do situací, kdy si sami neuvědomují, že si berou inspiraci z rizikového sexuálního chování.

První kapitola je věnována informacím o dospívání v kontextu psychosociálního vývoje jedince. Cílem této kapitoly je poukázat na to, jak křehké období to je a jak snadno mohou dospívající sklouznout k rizikovému sexuálnímu chování. V souvislosti s dospívajícími, tedy dětmi staršího školního věku, jsou uvedeny jednotlivé druhy sociálně pedagogického poradenství, především školní poradenství. Dále jsou probrána pozice působící na školním poradenském pracovišti. Jedním z klíčových témat poradenství je rizikové sexuální chování. Kapitola je členěna dle charakteristik rizikového chování, které úzce souvisí se syndromem rizikového chování. Nesmí se opomenout ani formy rizikového sexuálního chování, které jsou zde podrobně popsány. Dále je pozornost věnována rizikovým a protektivním faktorům, které toto chování buď podporují, nebo naopak utlumují. Poslední kapitola teoretické části zabývá prevencí jako takovou v souvislosti s prevencí ve školním prostředí ať už v rámci sexuální výchovy, která je zahrnuta do osnov, nebo přednášena externisty, kteří prevenci rizikového sexuálního chování mohou na škole realizovat.

Pátá kapitola bakalářské práce představuje výzkumné šetření, které je uskutečněno prostřednictvím kvalitativního šetření pomocí rozhovorů. Polostrukturované rozhovory jsou vedeny se zástupci školního poradenského pracoviště. Kvalitativní šetření zkoumá, jak nahlíží školní poradci na problematiku rizikového sexuálního chování a jeho prevenci na vybraných základních školách.

Hlavním cílem bakalářské práce je analyzovat problematiku sociálně pedagogického poradenství v oblasti rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních

škol. Výsledky výzkumného šetření mohou být použity jako zpětná vazba pro školní poradenské pracoviště a posloužit k dalšímu zlepšení jeho práce

1 Období dospívání v kontextu psychosociálního vývoje jedince

Dospívání je klíčovým obdobím, kdy jedinci procházejí komplexními změnami, jež jsou zásadní pro jejich psychosociální vývoj. Tato fáze života je definována nejen biologickým zráním, ale také hledáním vlastní identity, sociálního postavení a směřováním osobních hodnot a přesvědčení. Jak se mladí lidé adaptují na tyto vývojové výzvy, závisí na široké škále psychosociálních determinant, které formují jejich osobnost, chování a mezilidské vztahy. Tato kapitola poskytuje základní definice dospívání, popisuje změny, které jedinci v tomto období procházejí, a zároveň se zabývá vlivem vrstevnických skupin, které mohou v tomto věku často přispívat k vzniku rizikového sexuálního chování.

Jednou z klíčových úloh v adolescenci a mladé dospělosti je vyvinout koherentní pocit sebe sama a identity, což zahrnuje subjektivní pocit sebe-samostatného a kontinuity napříč kontexty a časem. (National Library of Medicine, 2024, online)

Jedna z nejznámějších teorií psychosociálního vývoje osobnosti je od Erika Eriksona. Tato teorie se zaměřuje na psychosociální aspekty vývoje člověka a je rozdělena do osmi stadií, které jsou od narození až do stáří. V každém stadiu je jedinec konfrontován s určitým vývojovým konfliktem nebo úkolem, který musí vyřešit, aby mohl úspěšně postoupit do dalšího stadia.

V pátém stadiu psychosociálního vývoje podle Erika Eriksona, známém jako identita versus zmatení rolí, adolescence hraje klíčovou roli v utváření osobní a sociální identity jedince. „Dospívající usilují o vymezení vlastní osobnosti, hledají odpověď na existenciální otázky, jsou otevřeni nové zkušenosti, odmítají konvence a tradici.“ (Vágnerová, Lisá, 2022, str. 59)

Ovšem hledání vlastní identity může vést až k pocitům nejistoty a zmatení.

„Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa *adolescere* (dorůstat, dospívat, mohutnět).“ (Macek, 1999, str. 11) Dochází k intenzivnímu psychickému a sociálnímu vývoji, který je ovlivněn řadou biologických, psychologických a sociálních faktorů. Dle Macka lze tento vývoj chápat jako proces, ve kterém jedinec postupně přechází z dětské role do role dospělého, což sebou přináší řadu změn a výzev. Dále vysvětluje, že tento vývojový stupeň zahrnuje jak růst a mohutnění těla, tak i psychické procesy související s hledáním vlastní identity a místa ve společnosti, což avizuje i Erikson.

Dospívání lze rozdělit na ranou adolescenci a pozdní adolescenci. Raná adolescence zahrnuje prvních 5 let, přibližně tedy mezi 11.–15. rokem života. Je charakterizována nástupem puberty, kdy dochází ke zvýšení sociální interakce s vrstevníky a snižuje se závislost na rodině. Toto období je také spojeno s experimentováním a zkoumáním různých rolí, což je významné pro formování sebevědomí a sebepojetí. Dochází k posílení vrstevnických vztahů, které hrají klíčovou roli ve vývoji sociálních dovedností a seberegulace. (Vágnerová, Lisá, 2022)

V období druhého stupně základních škol, které zahrnuje věk přibližně od 11. do 15. roku, se žáci nachází v přechodné fázi mezi dětstvím a dospíváním. Toto období je často označováno jako pubescence, což je počáteční fáze adolescence, kdy dochází k prvním známkám fyzického a psychického vývoje směrem k dospělosti. Pubescence je charakterizována počátkem biologického dospívání, což zahrnuje hormonální změny vedoucí k rozvoji sekundárních pohlavních znaků, jako jsou změny hlasu u chlapců a vývoj prsou u dívek. Tento proces také zahrnuje to, že děti procházejí rychlým fyzickým růstem. (American Academy of Pediatrics, 2024, online)

V průběhu adolescence dochází k postupnému uvolňování z egocentrického pohledu na svět, což umožňuje mladým lidem lépe chápat a respektovat perspektivy druhých. Současně s tímto procesem se rozvíjí i jejich schopnost formovat a ujasňovat si vlastní morální hodnoty, což se projevuje hlubším porozuměním pro otázky spravedlnosti a rozlišováním správného a nesprávného chování. Macek taktéž uvádí důležitost morálky. „Morálka se utváří na dvou základech. Jedním je rozvoj logického a abstraktního myšlení, které vede k teoretickým etickým úvahám o spravedlnosti, dobru a zlu. Druhým základem jsou měnící se vztahy k nejbližšímu sociálnímu okolí.“ (Macek, 1999, str. 83)

V tomto období se dospívající stávají citlivějšími k hodnotám vztahů, což je částečně způsobeno rostoucím zájmem o druhé pohlaví a prožíváním romantických citů. Tento vývoj vede k hlubšímu pochopení a ocenění mezilidských vazeb. Adolescenti začínají více vnímat potřeby a pocity druhých, což se projevuje větší ochotou pomáhat a projevovat empatii. Současně dochází k posilování schopnosti navazovat hlubší emoční vztahy, což je klíčovým krokem v rozvoji sociální kompetence a schopnosti vytvářet stabilní a zdravé vztahy v dospělosti. Ale pro tento věk je také klíčová jistá nestabilita. „Na období pohlavního dozrání se dá největší měrou vztáhnout starší názor, že se jedná o čas zvýšené emoční lability, posunů nálad k negativním rozladům, období krizí a pocitových zvrátů.“ (Macek, 1999, str. 59)

Psychosociální determinanty vývoje jedince

Vývoj jedince je komplexní proces ovlivněný mnoha faktory, které jsou neustále předmětem výzkumu v oblasti psychologie, sociologie a příbuzných disciplín. Psychosociální determinanty jsou klíčové proměnné, které ovlivňují individuální rozvoj a psychologické funkce jedince ve společnosti.

Budu se opírat zase o Eriksonovu teorii psychosociálního vývoje, popisující, jak se jedinci vyrovnávají s konflikty a výzvami, které mohou mít trvalý dopad na jejich osobnost a chování. Řadí se sem i tělesný a psychický vývoj, kde jsou důležité genetické a biologické faktory, které určují tělesný růst a vývoj mozku. Sociální interakce a vztahy hrají zásadní roli v psychosociálním vývoji. Vliv rodiny, vrstevníků a širší společnosti formuje sociální dovednosti, hodnoty a očekávání. (Vágnerová, Lisá, 2022)

Bandurova teorie sociálního učení zdůrazňuje význam pozorování a napodobování v sociálním kontextu. V dospívání hraje velkou roli také vliv vrstevnických skupin u dětí ve starším školním věku, v tzv. rané adolescenci. Je zásadní pro jejich sociálně-emocionální vývoj. Vrstevníci nabízejí jedinečný kontext, ve kterém se dospívající učí důležité dovednosti, jako je empatie, spolupráce a strategie řešení problémů. Ovšem tyto vztahy mohou mít jak pozitivní, tak i negativní dopad skrze šikanu či vyloučení ze skupiny. (Robert Wood Johnson Foundation, 2018, online) Vliv vrstevníků na adolescentní rozhodování je významný a má různé aspekty. Vrstevnické skupiny mohou významně ovlivňovat rizikové chování. Výzkum ukazuje, že přítomnost vztahů mezi vrstevníky zvyšuje pravděpodobnost, že dospívající se zapojí do rizikových aktivit, kam řadíme užívání drog a alkoholu, nechráněný pohlavní styk, předčasný začátek sexuálního života, vandalismus, záškoláctví apod. Toto chování s sebou nese řadu rizik, a to jak zdravotních, tak těch, které mohou mít i dlouhodobé sociální a právní důsledky. (Social influence in adolescent decision-making, 2019, online)

Vrstevnické skupiny působí na jedince prostřednictvím vzorů chování a sociálních norem, které se mezi členy vytvářejí. Vrstevnické vztahy mohou tak zesílit sklon k rizikovému chování prostřednictvím skupinového tlaku a normativního vlivu, což může vést jedince k přijímání rizikového chování v rámci snahy o udržení nebo zlepšení své sociální pozice. Rizikové chování dospívajících lze definovat jako soubor akcí s potenciálně negativními důsledky, které ohrožují jak jedince, tak i společnost. Řadíme sem konzumaci psychoaktivních látek, riskantní sexuální chování, projevy agrese a delikventního

jednání. Syndrom rizikového chování zahrnuje více rizikových aktivit dohromady, které se mohou vyskytovat v rámci vrstevnických skupin.

2 Sociálně-pedagogické poradenství jako nástroj řešení rizikového sexuálního chování

V České republice se sociálně-pedagogické poradenství stává stále významnějším nástrojem v prevenci a řešení rizikového chování, tedy i rizikového sexuálního chování, zejména u dospívajících. Rizikové sexuální chování je spojeno s řadou zdravotních a sociálních problémů, včetně šíření sexuálně přenosných infekcí a neplánovaného těhotenství. Sociálně-pedagogické poradenství zde proto hraje klíčovou roli v edukaci a podpoře bezpečného sexuálního chování, prevenci a řešení těchto problémů. V rámci povinné školní docházky by mělo být zařazeno do vzdělávacích programů prevence rizikového sexuálního chování do osnov. Žáci by měli být informováni o rizicích a je třeba také podpořit rozvoj zdravých vztahů a sexuální gramotnosti.

V České republice může sociálněpedagogické poradenství čelit výzvam, jako jsou například proměnlivá legislativa v oblasti sexuální výchovy a rozdíly v přístupu k sexuální výchově ve městech a na venkově. Tyto faktory mohou ovlivňovat dostupnost a kvalitu poradenství. Pro účinné sociálněpedagogické poradenství v České republice je klíčová neustálá aktualizace vědomostí poradců, schopnost reflektovat kulturní specifika a etické aspekty práce. V rámci sociálněpedagogického poradenství se kapitola zaměří na samotné poradenství a sociální pedagogické poradenství s klasifikací sociálního pedagoga. Dále se zabývá důležitostí školního poradenského pracoviště v České republice, zejména v kontextu školního prostředí a práce s problémovými žáky. Kapitola definuje veškeré pozice, které se vyskytují na školním poradenském pracovišti.

2.1 Charakteristika poradenství s důrazem na sociálně pedagogické poradenství

„Poradenství v nejobecnějším pojetí je profesionální poskytování odborné rady, návrh opatření formulovaný jedním subjektem k řešení problému druhého subjektu.“ (Duffek, 2018, online)

Poradenství lze chápat jako proces partnerské spolupráce, v němž odborník poskytuje jednotlivcům, párům, rodinám, skupinám či organizacím podporu, vedení, rady a informace přizpůsobené jejich specifickým životním situacím a cílům. Cílem je posílit schopnost klienta lépe se orientovat ve svých životních okolnostech, využít osobní síly a zdroje z okolí pro efektivní řešení problémů nebo přijetí rozhodnutí, přičemž důraz je kladen na přijetí zodpovědnosti za výsledky těchto rozhodnutí. (Baštecká, 2009)

Poradenský proces obnáší sérii kroků, které začínají poskytováním informací o potížích klienta poradci. Následuje shromažďování doplňujících údajů a vyhodnocení situace, což vyústí v nabídku různých řešení a výběr toho nejvhodnějšího pro klienta. Aktivity v rámci poradenství zahrnují diagnostické, informační, terapeutické, mediační a analytické úkony. Je zásadní, aby poradce disponoval odbornými znalostmi v příslušné oblasti, měl schopnost empatie s problémy klientů, efektivně s nimi komunikoval a dodržoval etické normy profesionální praxe. (Sociologická encyklopedie, 2018, online)

Sociální poradenství je koncept, který má význam jak teoreticky, tak prakticky jako nástroj v oblasti sociální podpory. Jeho zásadním přínosem je pomoc lidem v situacích, kdy potřebují najít řešení, jež jsou nejen pro ně samotné, ale i pro společnost jako celek, smysluplná a přínosná. Poskytuje oporu osobám, které se cítí nepochopené, frustrované, izolované či ohrožené, a pomáhá jim vyhledávat cesty k uspokojení jejich sociálních potřeb. Zároveň bojuje proti předsudkům, snižuje sociální stigma a motivuje klienty k objevování dostupných zdrojů podpory ve svém prostředí. (Dulovics et al., 2020)

Sociálně pedagogické poradenství představuje specifickou oblast, která se liší od tradičního poradenství svým zaměřením na sociální a výchovné aspekty. V rámci rizikového sexuálního chování se tento typ poradenství soustředí na prevenci, informovanost a rozvoj zdravého sexuálního chování. Efektivita sociálněpedagogického poradenství spočívá v individuálním přístupu a schopnosti poradce vytvářet důvěrné a podpůrné prostředí. V případě, když se jedná o rizikové sexuální chování, se obsahové zaměření nejvíce dotýká sociálně pedagogického poradenství poskytovaného rodině a sociálněpedagogického poradenství poskytovaného žákovi s rizikovým chováním. Rodina je předmětem zájmu sociálních pedagogů v rámci celého historického vývoje napříč Evropou. Je zapotřebí poznat rodinné prostředí žáků, především problémových žáků z důvodu výběru správných technik a metod poradenství, aby se minimalizovalo problémové chování. Sociálněpedagogické poradenství pomáhá rodičům identifikovat rodinné problémy, které mohou stát v pozadí rizikového chování žáka. Ovšem není to jen proces izolovaný, sociální pedagog při řešení rizikového chování pracuje i s žáky a učiteli, přičemž se jednotlivé oblasti prolínají. (Dulovics et al., 2020) V sociálněpedagogickém poradenství by měl vystupovat sociální pedagog.

Vymezení pojmu **sociální pedagogika** v České republice představuje složitou úlohu, což dokazuje i rozmanitost vymezení, jak je překládají různí odborníci v oblasti pedagogiky. Průcha, Walterová a Mareš sociální pedagogiku charakterizují jako aplikovanou

pedagogickou disciplínu, čímž zdůrazňují její praktické zaměření a přímý vliv na vzdělávací procesy a metody. (Průcha, Walterová, Mareš, 2008) Toto pojetí klade důraz na aplikovanou stránku pedagogiky, která se snaží teoretické poznatky adaptovat a využívat v konkrétních sociálně-výchovných situacích. Procházka přidává další rozměr diskuse, když poukazuje na to, že sociální pedagogika „se zabývá širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikovou a sociálně znevýhodněnou skupinu mládeže a dospělých.“ (Procházka, 2012, s.187) Tento přístup zvýrazňuje sociální zodpovědnost pedagogiky a její úlohu ve zlepšování podmínek pro ty, kteří se potýkají s různými formami sociálního znevýhodnění. Další definice přichází od B. Krause, který sociální pedagogiku vidí jako obor zaměřující se na sociální aspekty výchovy a vývoje osobnosti. Kras rovněž upozorňuje na význam sociální pedagogiky ve zkoumání proměn společnosti a analýze jejich podmínek na úrovni mikroprostředí, lokálního prostředí a makroprostředí. Tento pohled rozšiřuje chápání sociální pedagogiky o globální perspektivu, kde se zkoumají celospolečenské změny a jejich dopad na individuální, ale i skupinovou úroveň.

Tyto různorodé pohledy reflektují komplexitu a multidisciplinární povahu sociální pedagogiky, zatímco společně přispívají k hlubšímu porozumění její role a významu v moderní společnosti.

Sociální pedagog je vysokoškolsky vzdělaný odborník v oboru Sociální pedagogika / Sociální práce. V České republice není v současnosti definován jako pedagogický pracovník podle zákona o pedagogických pracovnících, ale často působí ve školách jako sociální pracovník. Sociální pedagog se zaměřuje na děti, mládež i dospělé, přičemž ve školním prostředí se jeho práce může týkat jak žáků, tak jejich rodičů nebo pedagogů. Sociální pedagog může využívat prvky sociálního poradenství a sociální prevence a jeho práce zahrnuje širokou škálu aktivit od výchovného působení po podporu týmové práce a terénní činnosti. (Asociace sociálních pedagogů, 2024, online) V České republice je role sociálního pedagoga vnímána jako důležitá, a to zejména v kontextu podpory dětí a žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) se snaží posílit pozici sociálního pedagoga ve školství, avšak v současné novele zákona o pedagogických pracovnících sociální pedagog není zařazen mezi pedagogické pracovníky. MŠMT se zaměřuje na nalezení správného nastavení pro tuto pozici ve školách, kde se diskutuje o její podpoře a nastavení role, kterou by měl sociální pedagog ve školách plnit. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2024, online) Asociace

sociálních pedagogů si klade za cíl prosadit pozici sociálního pedagoga do škol a její začlenění do zákona o pedagogických pracovnících. Toto uskupení usiluje o změnu nepříznivé situace kolem profese sociálního pedagoga a o její lepší zakotvení v školském systému. (Asociace sociálních pedagogů, 2024, online)

V současném českém zákonném rámci tedy sociální pedagog není explicitně definován a vymezen v zákoně o pedagogických pracovnících na rozdíl například od Slovenska, kde je profese sociálního pedagoga formálně uznána a vymezena ve slovenském zákoně o pedagogických zaměstnancích a odborných zaměstnancích. Díky tomu má profese sociálního pedagoga na Slovensku zákonem dané postavení a je součástí školského systému, což vytváří podmínky pro její systematický rozvoj a uplatnění.

Sociální pedagog, který by byl přidělen každé základní škole v České republice, by mohl být užitečným nástrojem pro řešení rizikového sexuálního chování žáků na školách až do takové míry, že by se tomuto chování mohlo včas a efektivně předcházet.

2.2 Školní poradenské pracoviště a jeho zástupci

Školní poradenské pracoviště hraje klíčovou roli ve vzdělávacím systému, kde poskytuje podporu žákům, učitelům a rodičům. Zástupci tohoto pracoviště se zaměřují na podporu osobního, sociálního a akademického rozvoje studentů. Pomáhají při řešení učebních obtíží, poskytují kariérní poradenství a podporují duševní zdraví žáků. Díky své práci přispívají k prevenci školního neúspěchu a podporují pozitivní školní klima, které je základem pro úspěšné vzdělávání a rozvoj každého žáka.

„Poradenští pracovníci, kteří působí přímo ve školách, poskytují celou řadu služeb. Jejich množství je závislé na personálním složení pracoviště. Rozsah poradenských služeb, jež má poskytovat škola, vymezuje § 7 vyhlášky č. 116/2011 Sb. (novela vyhlášky č. 72/2005 Sb.), o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních.“ (Knotová a kolektiv, 2014, s. 64) Důležitost těchto služeb pro školy je následně podtržena dalším pozorováním stejných autorů, kteří zdůrazňují, že kvalitní poradenské služby představují v současnosti jednu z možností, jak podpořit kvalitu výchovně-vzdělávacího procesu a zvládnout problémy, které tento proces přináší. Díky efektivní spolupráci poradenských pracovníků ve školách a integraci řešení problémových situací s účinnou prevencí se ukazuje, že budování školních poradenských pracovišť je správným krokem k úspěšné inkluzi dětí s různými postiženími či znevýhodněním. Tato kombinace udává ucelený pohled na to, jak vyhláška předepisuje rámec pro poskytování poradenských služeb a jak

praktická implementace těchto služeb v reálném školním prostředí přináší pozitivní výsledky v podobě lepšího zvládnání vzdělávacích výzev a podpory inkluzivního prostředí.

Nejčastějšími zástupci školního poradenského pracoviště je výchovný poradce, metodik prevence, speciální pedagog a školní psycholog. Nejlépe by se měl ještě vyskytovat sociální pedagog, ale jak již bylo dříve zmíněno, v České republice tato profese není v zákoně definovaná.

V České republice výkon práce **výchovného poradce** zahrnuje široké spektrum aktivit, jejichž cílem je podpora žáků při rozhodování o jejich budoucí vzdělávací a profesní dráze. Mezi klíčové úkoly patří individuální poradenství ve spolupráci s třídními učiteli a rodiči, předávání informací o studijních možnostech a pomoc při vyplňování a odesílání přihlášek ke studiu. Výchovný poradce se rovněž podílí na organizaci akcí, jako jsou veletrhy středních škol, kde je možné žákům a rodičům poskytnout komplexní informace o vzdělávacích možnostech. Dále poradce koordinuje činnosti v oblasti kariérového poradenství a monitoruje žáky s výukovými problémy nebo žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. (Metodický portál RVP.CZ, 2014, online) Práce výchovného poradce ve školském prostředí je tak nejen o poradenství, ale také o spolupráci s dalšími organizacemi a o koordinaci školních akcí, které přispívají k výchově a vzdělání žáků. Jeho role je dynamická a vyžaduje pravidelnou aktualizaci znalostí a flexibilitu v reakci na potřeby žáků a školského systému.

Školní metodik prevence je klíčovým prvkem v rámci školního systému pro boj proti sociálně patologickým jevům a na podporu pozitivního prostředí. Jeho role zahrnuje široké spektrum činností, od analytické a metodické podpory přes koordinaci preventivních iniciativ až po poradenskou službu. Specializuje se na prevenci širokého rozsahu rizikových chování, kam patří i rizikové sexuální chování, včetně šikany, zneužívání návykových látek, školního neúspěchu a dalších. Metodik také organizuje osvětové a vzdělávací akce, které cílí na zlepšení informovanosti a preventivního povědomí mezi učiteli, rodiči a žáky. Podporuje vytváření zdravého, bezpečného a inkluzivního školního prostředí, identifikuje a řeší preventivní indikátory rizikového chování a aktivně přispívá k rozvoji a implementaci školního preventivního programu, čímž zásadně přispívá k ochraně a rozvoji zdravé školní komunity. (Národní ústav pro vzdělávání, 2022, online)

Speciální pedagog na školách se soustředí na rozvoj, koordinaci a realizaci podpůrných opatření pro žáky se speciálními potřebami. Jeho práce je klíčová pro diagnostiku a intervenci vzdělávacích potřeb a pro stanovení individuálních plánů, které usnadňují integraci žáků do školního prostředí. Speciální pedagog je aktivně zapojen do celé řady školních aktivit od třídní úrovně až po školní poradenská zařízení. Zajišťuje speciální pomůcky, podporuje komunikaci s rodinami a je odpovědný za sledování vývoje a úspěšnosti implementovaných programů a intervencí. Pedagog pracuje napříč celou školou, od třídních kolektivů až po vedení školy a školní poradenská zařízení. Je také klíčovým spojovníkem mezi školou a rodinou žáka, kde funguje jako zprostředkovatel důležitých informací a podpůrných zdrojů. S rodiči komunikuje pravidelně, poskytuje zpětnou vazbu o pokroku žáka a radí jim, jak nejlépe podporovat vzdělávací cíle jejich dítěte doma. Výsledkem práce speciálního pedagoga je tedy nejen zlepšení vzdělávacích výsledků jednotlivých žáků, ale také podpora jejich celkového rozvoje a pohody, což je klíčové pro jejich plnohodnotné začlenění do školního a sociálního života. (Čech, 2020)

Školní psycholog se specializuje na identifikaci a podporu žáků s potřebami speciálních vzdělávacích intervencí. Jeho rozsáhlá náplň práce zahrnuje diagnostické hodnocení, poradenské, metodické a informační činnosti a poskytování konzultačních služeb. Kromě spolupráce s pedagogickým personálem a žáky školní psycholog koordinuje a zajišťuje realizaci preventivních a vzdělávacích programů, přičemž se věnuje také metodické práci a rozvoji vzdělávacích aktivit. Jeho práce je založena na principu etického kodexu zahrnujícího ochranu osobních dat a integritu žáků ve školním prostředí. Jeho náplň práce především souvisí se školou a domluvou s personálem. (Knotová a kol., 2014)

Sociální pedagog, jak bylo zmíněno v kapitole 2.1, je vzdělaný odborník. Tato profese zahrnuje podporu dětí, mládeže a dospělých s důrazem na školní prostředí, kde sociální pedagog působí jako poradce a mediátor mezi žáky, rodiči a učiteli a poskytuje sociální poradenství a prevenci. V České republice tato pozice ještě není plně legislativně uznána jako pedagogický pracovník.

3 Rizikové sexuální chování jako problém současnosti

Rizikové sexuální chování je vážným a stále aktuálním problémem současné společnosti. Čelíme mu na všech frontách – od nedostatečné sexuální výchovy až po vliv mediálního prostředí, jako jsou sociální sítě, přístupné filmy, které často prezentují sexuální obsah bez odpovídajícího kontextu a důsledků rizik. Tento fenomén nejen že vede k nežádoucímu chování dospívajících, ale je také příčinou šíření pohlavně přenosných nemocí a může mít dlouhodobý vliv na psychické a emocionální zdraví jedinců. Tento fenomén vyžaduje komplexní a proaktivní přístup, který zahrnuje edukaci – zlepšení sexuální výchovy, podporu bezpečného chování a efektivní komunikaci rodičů s dětmi a pedagogů s žáky o rizicích a prevenci. Významnou roli v řešení tohoto problému hraje integrace sexuální výchovy do školních osnov, která by měla zahrnovat informace o bezpečném pohlavním styku, vytváření zdravých vztahů a psychickém zdraví. Zároveň je nezbytné posílit výzkum a monitorování trendů v sexuálním chování, a to zejména u mladé generace. V neposlední řadě je třeba rozvíjet spolupráci mezi zdravotnickými institucemi, školami, rodinami a komunitami, aby bylo možné vytvářet ucelený a multidisciplinární přístup k prevenci a intervenci v oblasti rizikového sexuálního chování.

Tato kapitola se zabývá rizikovým chováním jako takovým, které souvisí i se syndromem rizikového chování. Kapitola poukazuje též na možné protektivní a rizikové faktory a důsledky rizikového sexuálního chování. Zaměří se na formy rizikového chování i novodobé trendy.

3.1 Charakteristika rizikového chování

V raném dospívání mají mladiství tendenci sklouznout k rizikovému chování více než dospělí jedinci. Mladiství vyhledávají vzrušení, což může vést k experimentování s alkoholem, drogami, nechráněným sexem nebo jinými formami rizikového chování, které mají značný dopad na zdraví a sociální život jedince. Rizikové chování může způsobovat i školní neúspěch, sociální izolaci a mentální zdravotní problémy, které vyžadují pomoc od rodičů, školy apod. Rizikové chování můžeme nazývat nežádoucími sociálně patologickými jevy.

Rizikové chování v dospívání je velmi důkladně probádaným pojmem ve vývojové a sociální psychologii. Ovšem i v kriminologii, sociální pedagogice a dalších vědách o člověku a společnosti má rizikové chování své pojetí. Kvůli tomu je terminologie v této

oblasti velmi roztržena. Za rizikové chování můžeme označit chování, které porušuje normy dané společností. Mluvíme tedy o rizikovém chování, problémovém chování, delikvenci, predelikventním jednání a poruchách chování. Rizikové chování je tedy pojem využívaný v mnoha vědních disciplínách včetně sociálních a zdravotnických oborů. Rizikové chování, které může vést buď přímo nebo nepřímo k psychickému, sociálnímu či fyzickému poškození jedince nebo jeho okolí, poškození majetku či životního prostředí. (Nielsen, 2014)

„Rizikové chování představuje pro jedince určité problémy, ohrožení a negativní důsledky; ty jsou ale někdy vyváženy subjektivně vnímanými zisky, které toto chování může jedinci přinášet.

Cvečková (2010) se svými spolupracovníky rozděluje rizikové chování do osmi skupin:

- a) Extrémní a adrenalinové sporty;
- b) Adrenalinové a hazardní zábavy;
- c) Zneužívání drog, alkoholu a dalších závislostí;
- d) Promiskuita, prostituce, sexuální zneužívání;**
- e) Šikana, vzájemná agrese a násilí;
- f) Protiprávní jednání a kriminalita;
- g) Poruchy příjmu potravy;
- h) Příslušnost k sektám.“ (Bělík a spol, 2022, s.17)

Rizikové chování v útlém věku vede ve vývoji k sociálně deviantnímu chování a výskytu u jedince patologických jevů. „Pro vysvětlení příčin a zdrojů, které vedou ke vzniku a rozvoji sociálně deviantních a patologických jevů, používáme teoretické přístupy, které se snažily a snaží objasnit kriminalitu.“ (Fisher, Škoda, 2014, s. 67)

Teorie vzniku deviantního chování můžeme řadit i do teorií vzniku rizikového chování. Existují biologické, psychologické, sociologické a polyetiologické teorie, které se snaží o výklad deviantního chování. Ovšem v poslední době se přistupuje k polyetiologickému přístupu, který zvažuje mnoho vlivů a činitelů na utváření rizikového chování. (Bělík a spol, 2022)

Někteří autoři v oblasti sociologie, psychologie a pedagogiky se věnují tématu syndromu problémového chování mládeže, jež se projevuje různými negativními tendencemi. Další skupina odborníků rozšiřuje toto téma o syndrom rizikového chování mládeže, který má dopad na fyzické a psychické zdraví jedince.

Syndrom problémového chování mládeže lze definovat následovně. „Člověk, který se chová rizikově jedním způsobem, má tendenci chovat se rizikově i v dalších oblastech. Jedná se o jistou propojenost jednotlivých projevů rizikového chování, která má formu životního stylu.“ (Miovský a spol, 2010, s. 31)

WHO (Světová zdravotnická organizace) stanovila syndrom rizikového chování v dospívání (SRCH-D).

„Tři složky syndromu rizikového chování (SRCH-D):

1. Zneužívání návykových látek – vykazuje obecně dlouhodobě nepříznivý trend, klesá věk uživatele a roste podíl dívčí populace;
2. Negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje – maladaptace, poruchy chování, agrese, delikvence, kriminalita, sociální fobie, sebepoškozování a suicidalita;
3. **Rizikové chování v oblasti reprodukční** – předčasný sex, předčasné rodičovství (těhotenství před devatenáctým rokem se považuje za předčasné a nežádoucí, protože vzájemně kolidují potřeby dospívající matky a rostoucího plodu), časté střídání partnerů, pohlavní nemoci.“ (Nielsen, 2014, s. 151)

3.1. Formy rizikového sexuálního chování

V dospívání se setkávají jedinci s různými formami sexuálního chování, které však mohou být rizikové. Řadí se sem známější formy rizikového sexuálního chování, jako je promiskuita, prostituce, ale také novodobé formy, které vznikly v kyberprostoru.

„Za sexuální rizikové chování je považován soubor behaviorálních projevů doprovázejících sexuální aktivity a vykazujících prokazatelný nárůst zdravotních, sociálních a dalších typů rizik.“ (Jonášová, 2015, s. 2)

Rizikové sexuální chování jako takové je spojené s intimním a pohlavním životem dospívajících. Toto chování přináší několik rizik v oblasti zdravotní, psychologické, ale i sociální. Dotýká se i dalších oblastí. Mezi nejběžnější formy rizikového sexuálního chování patří:

- **předčasný začátek sexuálního života**
- **promiskuitní chování**
- **prostituční chování**
- **rizikové, násilné či krvavé sexuální praktiky**
- **nepřiměřené projevy sexuality**

Mezi rizikové sexuální chování řadíme i novodobé formy rizik, které jsou zprostředkovány pomocí technologií, jako jsou např.:

- **zveřejňování svých intimních fotografií či videí na internetu**
- **zasílání svých intimních fotografií či videí mobilním telefonem**
- **zvýšená konzumace pornografie před 15. rokem života**
- **zasílání nevyžádaného erotického obsahu a pornografie dalším osobám**
(Pražské centrum primární prevence, 2024, online)

Jako předčasný začátek sexuálního života se definuje každý pohlavní styk, pokud jedinec nedovršil 15. rok. „V České republice je hranice věku pro sexuální styk stanovena na 15 let. Kdo vykoná soulož s osobou mladším patnácti let nebo kdo ji jiným způsobem pohlavně zneužije, dopouští se trestného činu pohlavního zneužití a bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let. Důležité je, že podmínku věku musí splňovat skutečně každý ze sexuálních partnerů.“ (Zákon č.40/2009 Sb., Trestní zákoník, online) Kromě právních aspektů je předčasná iniciace sexuální aktivity spojena také s dalšími závažnými hrozbami, které lze kategorizovat do biologických a psychosociálních rizik. Co se týče biologických rizik, ty jsou často zaznamenány zejména u dívek, což je způsobeno jejich fyziologickou nezralostí. Děložní čípek u mladších dívek bývá méně vyvinutý, a tím pádem více náchylný k infekcím. Dalším významným biologickým rizikem je předčasné těhotenství, jež je u adolescentních dívek často spojeno s komplikacemi. (Kabíček a kol., 2014)

Nechráněný pohlavní styk znamená pohlavní styk bez použití jakéhokoli druhu antikoncepce. Hrozí zde velké riziko sexuálně přenosných nemocí, které jedinec může chytit. „Jde o nejčastější cestu přenosu. Vysoce riziková je kondomem nechráněná soulož do pochvy a konečníku s partnerem, u něhož si nejsme naprosto jisti, že je HIV negativní. Bez rizika není ani nechráněná soulož do úst (orální sex). Riziko je nejvyšší při nechráněném styku do konečníku, jak pro pasivního partnera při styku dvou mužů, tak i pro ženu u heterosexuálních párů. Dostatečnou ochranu, i když ne stoprocentní, poskytuje pouze kondom (prezervativ). Přerušovaná soulož ani hormonální antikoncepce nepředstavuje vůbec žádnou ochranu před infekcí HIV a jinými sexuálně přenosnými infekcemi.“ (Pražské centrum primární prevence, 2024, online)

Také se může objevit již na základní škole **promiskuita**, jež se řadí mezi formy rizikového sexuálního chování. Promiskuita obnáší častou změnu sexuálních partnerů a je

vyjádřením sexuální proměnlivosti. Co je považováno za přijatelný počet partnerů, se liší podle individuálního názoru. V období dospívání může promiskuitní chování sloužit k naplnění touhy po svobodě nebo k prokazování sebeúcty, nicméně může představovat závažné riziko pro biologický, psychologický a sociální rozvoj osoby. Jednání charakterizované promiskuitou může vyplývat nejen z touhy po vzrušení a uspokojení, ale také z potřeby získat pozornost. Nakonec se může promiskuitní chování ukázat jako nešťastný způsob, jak čelit traumatickému zážitku. (Koliba a kol, 2019)

Rizikové sexuální praktiky zahrnují praktiky, které představují potenciální nebezpečí nebo přímou hrozbu pro fyzické či psychické zdraví dotyčné osoby. Mezi tyto praktiky patří sexuální činnosti prováděné s násilím, sebepoškozování prostřednictvím sexu, pohlavní styk bez ochranných prostředků a sex pod vlivem alkoholu nebo drog. Takové chování může mít negativní dopad jak na ostatní zúčastněné osoby, tak na jedince samotného. Existuje také silná souvislost mezi rizikovými sexuálními praktikami a sexuálními odchylkami neboli sexuálními deviací. (Weiss, 2001)

V období dospívání je přirozenou součástí objevování svého těla masturbace. Ovšem masturbace, která je obvykle bezpečným a přirozeným způsobem sexuálního uspokojení, může představovat riziko, pokud se stane jediným způsobem, jak řešit úzkost nebo stres. Problémy nastávají, když se na ni jedinec spoléhá jako na primární mechanismus pro uklidnění či odreagování, což může vést k fyzickému poškození genitálních orgánů v důsledku nadměrné frekvence. Takové zneužívání masturbace rovněž zabraňuje vyhledávání efektivních strategií pro řešení a zvládnutí pocitů úzkosti, stresu nebo frustrace. (Spilková, 2013)

„Existují jenom tři rizikové faktory, kdy může být masturbace škodlivá a kdy by rodič měl zasáhnout:

- Pokud ji dítě neprovádí v soukromí.
- Pokud vznikne podezření, že se u toho nějak zraňuje, používá ostré předměty a podobně.
- Pokud se z masturbace stane nutkavé chování (to znamená, že tomu dítě věnuje tolik prostoru, že zanedbává svoje běžné povinnosti, hygienu, přátele a podobně).“ (Jonášová, 2012, online)

V poslední době se objevil trend mezi dospívajícími, který je těsně svázán s používáním digitálních technologií, známý jako **sexting**. Tento termín vychází z kombinace slov

„sex“ a „textování“, což odkazuje na odesílání zpráv, obrázků nebo videí s erotickým podtextem prostřednictvím elektronických zařízení. Tyto materiály se často dostávají na veřejnost, zejména po rozchodu mezi partnery. První zaznamenané případy sextingu sahají do roku 2005. Sexting napomáhá rozšiřování materiálů, které mohou být považovány za pornografii nezletilých, jež je v mnoha zemích, včetně České republiky, nelegální. (E-bezpečí, 2024, online)

Sexting lze rozdělit na dvě kategorie, a to primární a sekundární. Primární sexting obnáší tvorbu a sdílení intimních fotek výhradně mezi dvěma osobami. Na druhé straně je sekundární sexting, který se vyznačuje rozšířením těchto materiálů mezi širší skupinu lidí často bez souhlasu nebo vědomí těch, kdo jsou na nich zobrazeni. Tím pádem může sexting probíhat jak na základě dohody, tak proti vůli zúčastněných. (Sztokowski, 2020)

„**Kybergrooming (child grooming)** je riziková forma komunikace v online prostředí, jejímž cílem je zmanipulovat vyhlédnout oběť (dítě) a přimět ji k osobní schůzce v reálném světě. Na této schůzce pak může dojít např. k sexuálnímu zneužití oběti, zneužití dítěte k výrobě dětské pornografie, zneužití dítěte pro dětskou prostituci, fyzickému mučení a zneužití dítěte např. k terorismu.“ (Kybergrooming, 2021, online)

3.2 Rizikové faktory a protektivní faktory sexuálního chování

Mezi příčiny rizikového sexuálního chování neboli také rizikové faktory, které zapříčiní výskyt rizikového sexuálního chování, řadíme hned několik faktorů. Tyto faktory jsou často hluboce zakořeněné v interpersonálních a sociálně-ekonomických podmínkách jedince. Dle Jonášové (Jonášová, 2012, online) se rizikové faktory dělí na několik skupin, a to rodina, komunita, prostředí a osobnost daného jedince. **Dysfunkční rodinné prostředí** představuje primární rizikový faktor. V domácnostech, kde panuje nedostatek emoční podpory nebo se vyskytují konflikty, může dojít k tomu, že adolescenti hledají uznání a přijetí mimo rodinný kruh, což může vést k rizikovému sexuálnímu chování jako formě vyjádření, a především hledání pozornosti. Socioekonomický status je dalším významným faktorem. **Chudoba a omezený přístup ke zdrojům** mohou tlačit dospívající k riskantnímu chování, včetně sexuální aktivity jako prostředku získání materiálních zdrojů nebo sociálního postavení. Kromě toho může rozvod nebo nestabilní partnerství rodičů představovat nedostatek stabilního vzoru vztahů a vytvořit u dětí zkreslenou představu o mezilidských vztazích a intimnosti. **Absence efektivní rodičovské kontroly** nebo příliš záměrná rodičovská omezení také mohou vytvářet

prostor pro vznik rizikového chování. **Nedostatek dohledu** může vést k situacím, kdy jsou dospívající vystaveni nebezpečným situacím bez patřičného vedení nebo pochopení potenciálních následků. Naopak přílišné omezení může vést k rebelii a riskantnímu sexuálnímu chování jako formě odporu a vzpoury. **Traumatické události**, jako jsou smrt blízké osoby, osobní nehody nebo zkušenost s týráním, mohou vést k psychologickým problémům, které se někdy projevují prostřednictvím rizikového sexuálního chování. Tyto druhy chování mohou sloužit jako prostředek úniku od bolesti nebo jako nezdravý způsob zpracování traumatu. **Přístup k pornografii a filmům s agresivním obsahem** může být také významným rizikovým faktorem. Zobrazení sexuálního materiálu, který propaguje nerealistické nebo násilné chování, může u mladých lidí zkreslit vnímání zdravých sexuálních vztahů a ovlivnit jejich sexuální normy a očekávání. Tyto rizikové faktory jsou propojeny a mohou se vzájemně posilovat, což vede ke zvýšené pravděpodobnosti rizikového sexuálního chování. Je zásadní pochopit, jak tyto faktory interagují a jaké specifické vzorce chování z nich mohou pramenit. (Pražské centrum primární prevence, 2024, online)

Mezi příčiny rizikového sexuálního chování řadíme též **syndrom CAN**. Zkratka CAN (Child Abuse and Neglect) je označení pro týrané, zneužívané a zanedbané děti. Tento syndrom lze definovat mnoha způsoby, například následující formou. (Hanušová, 2006)

„Syndrom zneužívaného a týraného dítěte je v současné odborné literatuře definován na základě doporučení zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992 a je uváděn pod zkratkou CAN. Definice je velmi široká a zahrnuje do sebe jakékoliv vědomé či nevědomé aktivity, kterých se dopouští dospělý člověk (rodič, vychovatel nebo jiná dospělá osoba) na dítěti a následkem kterých dochází k poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte.“ (MUHLPACHR, 2001, s. 80) „Následky sexuálního zneužívání jsou různorodé – tělesná poškození, psychosomatické problémy, emocionální změny, autoagrese, následky v oblasti sociálního chování a změny v sexuálním chování. Může se objevit neúměrná sexuální zvědavost, sexualizování sociálních vztahů, veřejná masturbace, obnažování genitálií, promiskuitní chování, negování sexuálních potřeb, odmítání tělesného kontaktu, prostituce, spíše u chlapců sexuálně agresivní chování.“ (Spilková, 2013, s.2)

Pro zamezení a předcházení rizikovému sexuálnímu chování existuje několik **protektivních faktorů**. Mezi hlavní protektivní faktory patří školní prostředí a celková atmosféra školy, která by měla podporovat vzájemný respekt. **Výchova ke zdraví**, která zasahuje do rozvoje empatie a učí přiměřenou asertivitu. Dále je důležité **rodinné**

prostředí, kde se dospívající cítí rodinou podporováni. Dospělí, prarodiče či pedagogové mají upozorňovat dospívající na nereálnost pornografie a měli by jim předat užitečné informace o kvalitním partnerském vztahu a jejich hodnotě. Dospívající by měli dostávat podporu a je třeba jim dodávat sebevědomí. **Dostávat od pedagogů důležité znalosti** o používání ochrany, jako je kondom či antikoncepce, kde je jedinec může sehnat, proč se používají a jak se používají. Dospívající a děti by měli **být obeznámeni** se základními sexuálními pojmy a dokázat rozeznat nebezpečí a znát formy ochrany a v případě nutnosti se nebát svěřit dospělé osobě v podobě rodiče či pedagoga. (Pražské centrum primární prevence, 2024, online) Tímto by se značně omezil výskyt rizikového sexuálního chování, pokud by protektivní faktory ve většině případů rodin a škol fungovaly.

Nebezpečné chování v sexuální sféře může mít dlouhodobé negativní důsledky pro jedince, který se takto chová. Tyto důsledky se mohou objevit nejen v okamžiku, kdy k danému chování dochází, ale i v delším časovém horizontu. Mezi možné negativní výsledky patří **změny v psychickém vývoji jedince**, jako je změna životních hodnot, rozvoj manipulativního jednání nebo emocionální otupělost. Dále může jít o **problémy v oblasti psychologie a sexuologie**, mezi které patří nedostatečná psychosexuální zralost, sklony k patologickým sexuálním praktikám, preference virtuálního erotického obsahu před skutečným lidským kontaktem, nebo nejistota v otázkách sexuální orientace. Nebezpečné sexuální chování může vést i ke **zdravotním komplikacím**, jako jsou sexuálně přenosné nemoci včetně HIV/AIDS či závislost na návykových látkách. Sociální důsledky pak mohou zahrnovat tvorbu **nevhodných sociálních vazeb**, ztrátu stávajících vztahů, vznik problémových vztahů, nebo potíže v rodinném prostředí. (Jonášová, 2015, online)

4 Prevence rizikového sexuálního chování ve školním prostředí

Prevence hraje zásadní roli v ochraně jedinců před rizikovým chováním, přičemž preventivní opatření se jeví jako klíčová ve snižování výskytu rizikového sexuálního chování. Účinná prevence by měla být jak v domácím prostředí, tak i v rámci základních škol. Tam je důležité, aby děti přicházely do kontaktu s preventivními programy, které jsou součástí školních osnov. V souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání sexuální výchova zahrnuje témata, která podporují bezpečné chování a rozvoj sociálních a emočních dovedností. Vzdělávací programy by měly být navrženy tak, aby odpovídaly věkovým specifikám a potřebám žáků a měly by zahrnovat interaktivní metody učení. V praxi se škola snaží implementovat různé programy zaměřené na prevenci rizikového chování a tyto aktivity jsou často realizovány ve spolupráci s externími organizacemi a odborníky na prevenci.

Tato kapitola poskytuje přehled o různých typech prevence, která se dělí na **primární, sekundární a terciární**. Dále se zaměří na pojetí sexuální výchovy v osnovách škol dle RVP a dotkne se preventivních programů a možných realizátorů preventivních programů na základních školách ohledně rizikového sexuálního chování.

Prevence je soustava opatření zaměřených na zabránění nebo snížení pravděpodobnosti výskytu nežádoucích jevů. Tyto jevy mohou zahrnovat širokou škálu situací, jako jsou nemoci, drogové závislosti, zločiny, nehody, neúspěchy ve škole, sociální konflikty, násilí nebo ekologické katastrofy. Prevence je z latinského slova „prevenire“, což znamená předcházet. (Sociologická encyklopedie, 2024, online) „Pojem prevence je většinou spojován s aktivitami, které by měly něčemu předcházet: rizikovému chování, některým nemocem, špatným vztahům apod.“ (Ciklová, 2016, s. 7) Prevence na základních škola má klíčovou roli v ochraně žáků před různými formami rizikového chování.

„**Primární prevence** zahrnuje komplex činitelů, kteří působí na jedince. Jedná se především o rodinu a školu, ale také o působení lokálního prostředí především prostřednictvím občanských sdružení.“ (Bělík, 2019, s. 38) Dle Miovského má primární prevence mezioborovou povahu, jako je pedagogika, psychologie, sociologie a veřejné zdraví, a též je pro ni charakteristická mezisektorovost. Jednotlivé přístupy a programy jsou současně rozvíjeny v různých rezortních liniích, jako je školství, zdravotnictví, sociální práce a linie ministerstva vnitra apod. (Miovský et al., 2010) Samotná podstata školské primární prevence rizikového chování spočívá v zabraňování vzniku takových

druhů chování u jedinců, kteří doposud neprojevili známky rizikových tendencí v chování. Primární prevence je tedy klíčová a zásadní pro udržení zdravého vývoje dospívajících, protože cílí na preventivní opatření ještě předtím, než dojde k jakémukoliv projevu problémového chování. (NÚV – Národní ústav pro vzdělávání, 2024, online)

V rámci primární prevence se rozlišuje prevence specifická a nespecifická. **Specifická školská prevence** rizikového chování se vyznačuje implementací aktivit programů, které jsou přímo zaměřeny na prevenci konkrétních forem rizikového chování. Cílem těchto programů je především cílené ovlivňování informovanosti a postojů dětí vůči daným typům rizikového chování. Specifické programy primární prevence zahrnují ty aktivity, které by nebyly realizovány, pokud by neexistovala potřeba řešit určité rizikové projevy chování. Tyto programy jsou klíčové pro zmírnění specifických rizik ve školním prostředí. Do kategorie **nespecifická školská prevence** spadají aktivity, které nejsou přímo spojeny s rizikovým chováním, a také ty, které přispívají ke snižování rizika vzniku a rozvoje rizikového chování skrze efektivnější využití volného času. Mezi tyto aktivity patří například zájmové, sportovní a volnočasové programy, které podporují dodržování společenských norem, zdravý rozvoj osobnosti a zodpovědný přístup k vlastním činům. Programy nespecifické prevence by existovaly a byly by vhodné i v případě absence rizikových projevů chování, neboť nejsou specificky navázány na konkrétní rizikové fenomény a působí obecně na podporu pozitivního chování. Tato forma není úzce spojena s žádným specifickým typem rizikového chování. (Interaktivní platforma podpory duševního zdraví a prevence rizikového chování, 2024, online)

„Konečným a hlavním cílem primární prevence je, abychom v maximální možné míře předcházeli a současně redukovali míru rizik spojených s konkrétními projevy rizikového chování.“ (Miovský at el., 2010, s.28)

Sekundární prevence se specializuje na rizikové jedince a skupiny lidí s vyšším rizikem, že se stanou pachateli nebo oběťmi kriminality. Tím se zabývá specializovaná sociální péče. Dále také na sociálně patologické jevy, jako je drogová a alkoholová závislost, záškoláctví, gamblerství, vandalismus, povalečství, dlouhodobá nezaměstnanost, a na příčiny, které vedou ke kriminogenním situacím. Mezi instituce, které se věnují sekundární prevenci patří poradny, krizová centra, střediska preventivně-výchovné péče, kontaktní centra, linky telefonické pomoci a detoxifikační centra. **Terciární prevence** se zaměřuje na reintegraci osob s poruchami chování, narušených osob a snaží se minimalizovat rizika spojená s jejich situací. Klíčovým pojmem v rámci terciární

prevence je „harm reduction“, což znamená snižování rizik spojených s již existující sociální deviací. Tento přístup podporuje tolerantní a nenásilnou interakci a poskytuje podporu jednotlivcům nebo komunitám. „Harm reduction“ je založen na ideji pomoci sociálně deviantním lidem, kteří jsou ve společnosti více zranitelní, a na snaze o omezení negativních dopadů jejich interakcí se společností. (Bělík, 2019)

V oblasti rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol je důležité, aby pedagogové věděli, jak k tomuto chování přistupovat. Díky metodickému doporučení a metodickým pokynům od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy se mohou pedagogové řídit pokyny dle přílohy 18 Rizikové sexuální chování. Intervenci pedagoga v případě rizikového chování ve školním prostředí vypracovala PhDr. Iveta Jonášová, Ph.D. Doporučuje typ prevence specifickou a nespecifickou. Uvádí, že nejdůležitějším prvkem primární prevence je vztah. Pokud učitel dítě respektuje a má s ním dobrý vztah, dítě je motivováno poslouchat a akceptovat to, co učitel říká. „Dítě by se mělo seznámit se základními sexuálními pojmy, mělo by dokázat rozeznat nebezpečí, mělo by znát svá práva a umět je chránit. Dobrá sexuální výchova rozvíjí a pomáhá utvářet nejen chování, ale i postoje a dovednosti dítěte, klade akcent na práva a důstojnost každého člověka. Součástí účinné prevence má být také včasné poučení dítěte, na koho se může obrátit v případě nouze nebo ohrožení (policie, učitel, zdravotník atd.)“ (Jonášová, 2015, s. 9, online)

„Učitel by měl o částech lidského těla týkajících se pohlavních orgánů mluvit bez zvláštního emočního náboje (bez očividného zděšení, přílišného nadšení, pohoršení a podobně) např. když reaguje na dětskou hru nebo i na neadekvátní chování. Měl by se **vyhýbat výrokům „To je fuj!“, „To se nesmí!“** (Jonášová, 2015, s. 9, online)

Nejúčinnější diagnostickou a intervenční metodou zůstává mluvení, což nesmí být zaměňováno za jednoduché domlouvání, ale je chápáno jako proces kvalitní komunikace. Trestání dětí za neposlušnost nevede k získání poznatků o příčinách jejich chování ani nezpůsobuje žádoucí změny v jejich jednání. Je důležité stanovit jasné limity a pravidla, avšak je také zásadní udržovat pochopení a možnost otevřené komunikace. V oblasti výchovy se jako ověřené metody jeví vyprávění, což zahrnuje umění komunikovat prostřednictvím příběhů, vysvětlování, které umožňuje jednoduše interpretovat i zdánlivě komplexní jevy, popis, který vyžaduje dostatečnou zásobu vědomostí, a demonstrace, včetně používání pohádek, praktických ukázek a propojení s dalšími předměty vzdělávacího obsahu. (Jonášová, 2015, online)

Pojetí sexuální výchovy v RVP

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy sepsalo doporučení k realizaci sexuální výchovy na základních školách. Sexuální výchova by měla být chápána jako komplexní a ucelený přístup, který je nezbytný pro správný rozvoj dítěte, Tento přístup přesahuje pouhé předávání informací, protože zahrnuje také vštěpování morálních principů, formování jednání a postojů, rozvoj citové oblasti a podporu osobnostní autonomie dítěte/dospívajícího. Sexuální výchova by neměla být omezena pouze na biologické aspekty, ale měla by zahrnovat také sociální a psychologické faktory. Sexuální výchova je dlouhodobý a systematický proces, který má zásadní vliv na formování osobnosti žáka v otázkách rodiny a lidské sexuality. Tento výchovný proces je zaměřen nejen na současný, ale i budoucí život žáků, s cílem zajistit jim spokojený život, zejména v partnerských a rodinných vztazích, a to v souladu s principy a normami společnosti.

Sexuální výchova je také úzce spojena s etickou výchovou, která zahrnuje systematické osvojování sociálních dovedností prostřednictvím řešení modelových situací a sociálního učení. Cílem sexuální výchovy je, aby žáci rozvíjeli odpovědné chování, rozhodování a komunikaci ve vztahu k reprodukčnímu zdraví, partnerským vztahům, rodinnému životu a rodičovství. Důležité je, aby byl jejich přechod do dospělosti provázen odpovědným přístupem ke zdraví a zakládání rodiny. (MŠMT, 2010, online)

Na druhém stupni základních škol je sexuální výchova realizována zejména prostřednictvím vzdělávacích oblastí Člověk a zdraví. Do předmětů by měla být zařazena následující témata: **Vztahy mezi lidmi a formy soužití** – v tomto by si žák měl osvojit různé druhy vztahů ve dvojici, jako je kamarádství, přátelství, láska, partnerské vztahy, manželství a rodičovství. Dále by měl znát z tohoto tématu, že existují určitá pravidla soužití v prostředí komunity, jako je rodina, škola a vrstevnické skupiny. **Změny v životě člověka a jejich reflexe** – zde se žák dozví potřebné informace o dětství, pubertě a dospívání, kde je kladen důraz na tělesné, duševní a společenské změny. Též se sem řadí sexuální dospívání a reprodukční zdraví, kde by měl pedagog zařadit podtémata, jako je předčasná sexuální zkušenost, těhotenství a rodičovství mladistvých a poruchy pohlavní identity. **Zdravý způsob života a péče o zdraví** – zde je kladen důraz na hygienu jak tělesnou, tak duševní. Především se dotýká tématu ochrana před přenosnými pohlavními chorobami, jako je HIV/AIDS. **Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence** – zde se probírají veškeré formy a stupně násilí, zneužívání a sexuální kriminalita. Žák by si měl osvojit i komunikaci se službami odborné pomoci a znát formy sexuálního

zneužívání dětí. Také s tím souvisí bezpečné chování jak s vrstevníky, tak i s neznámými lidmi. Dále se to týká i manipulativních reklam a informací, jaké mají vlivy, a působení sekt. **Hodnota a podpora zdraví** – zde je klíčem Marlowa hierarchie potřeb. **Osobnostní a sociální rozvoj** – jak již z názvu vyplývá, žák se učí pojmům, jako je sebepoznání a sebepojetí, seberegulace a sebeorganizace činností a chování. Také je důležitá psychohygiena, aby žák uměl regulovat a předcházet stresu a najít případnou pomoc při problémech. Je zde kladen i důraz na morální rozvoj a komunikaci v mezilidských vztazích. Biologie člověka a další průřezová témata jako je mediální výchova, osobnostní a sociální výchova a multikulturní výchova se též týkají sexuální výchovy. (MŠMT, 2010, online)

Škola a externí instituce jako realizátoři prevence rizikového sexuálního chování

Na základních školách v České republice existuje možnost, že primární prevenci zajistí přímo jejich zaměstnanci. Hlavními aktéry v tomto procesu jsou školní výchovní poradci a metodikové prevence, kteří by měli být na každé škole dostupní. Avšak hlavní překážkou v efektivním provádění těchto programů je omezený čas, který je těmto pozicím věnován, a také nedostateční finanční ohodnocení. Realizátoři primární prevence tvoří poradenský tým, který je nezbytný pro kvalitní preventivní práci na základních školách.

Primární prevence na základních školách v České republice může být efektivně prováděna nejen prostřednictvím interních zaměstnanců škol, ale také s využitím externích zdrojů a programů. Ty jsou školami využívány stále častěji kvůli časovým možnostem zaměstnanců ZŠ. Několik organizací nabízí preventivní programy zdarma a některé organizace za poplatek. Mezi bezplatné realizátory řadíme Policii ČR a školská zařízení, případně navázání spolupráce s jinými externími organizacemi. Je to díky dotacím, které má každá základní škola k dispozici, aby pokryla náklady na preventivní programy pro své žáky. Neziskové organizace též nabízejí preventivní programy, ale ty jsou už většinou za určitý poplatek.

5 Výzkumné šetření zaměřené na sociálně-pedagogické poradenství v oblasti rizikového sexuálního chování žáků 2. stupně základních škol

Empirická část bakalářské práce je věnována výzkumnému šetření, které zjišťuje, jak školní poradci nahlízejí na problematiku rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol a její prevenci na vybraných základních školách.

Pro výzkumné šetření byl vybrán kvalitativní výzkum v podobě polostrukturovaného rozhovoru.

Kvalitativní výzkum je často intenzivní nebo dlouhodobý a zkoumatel při něm zhotovuje podrobný popis. Zaznamenává téměř vše, co se v daném prostředí odehrává. Může přitom zhotovovat i audiovizuální nebo obrazové záznamy, které potom analyzuje. Hlavním cílem kvalitativního výzkumu je porozumět člověku, tedy především chápat jeho vlastní hlediska – jak on vidí věci a posuzuje svoje chování. Kvalitativní výzkum zaujímá konkrétní případ – konkrétní žák, skupina žáků, skupina učitelů, konkrétní škola, rodina apod. Cílem není získat široké všeobecné údaje, ale hluboké proniknutí do konkrétního případu a objevování nových souvislostí, které se hromadným výzkumem nedají odhalit. (Gavora, 2008)

5.1 Cíl výzkumného šetření, výzkumný problém a výzkumné otázky

Pro celý výzkum bylo důležité si stanovit výzkumná problém, který zní: Poradenství a prevence v oblasti rizikového sexuálního chování pohledem zástupců školního poradenského pracoviště.

Hlavním cílem výzkumné části šetření je zjistit, jak školní poradci a sociální pedagog nahlíží na problematiku poradenství v oblasti rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol a na prevenci. Pro získání dat byl zvolen kvalitativní průzkum šetření realizovaný pomocí rozhovorů s výchovnými poradci, školním metodikem prevence, školním psychologem a sociálním pedagogem na vybraných základních školách.

Tabulka 1 Transformační tabulka

Hlavní výzkumná otázka (HVO)	
Jakým způsobem školní poradci přistupují k problematice rizikového sexuálního chování v kontextu sociálně pedagogického poradenství?	
Dílčí výzkumná otázka (DVO)	Tazatelská otázka (TO)
DVO1: Jakým způsobem jsou školní poradci informováni o výskytu rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol?	TO1: Jaké jsou podle vás hlavní příčiny rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol?
	TO2: Máte zkušenost s nějakým konkrétním případem rizikového sexuálního chování? Můžete jej stručně popsat?
	TO3: Jaké a kdo jsou klíčové osoby v řešení konkrétních případů rizikového sexuálního chování?
	TO4: Jaké faktory považujete za klíčové při posuzování rizika sexuálního chování u jednotlivých žáků?
	TO5: Jaké jsou podle vás hlavní indikátory v riziku sexuálního chování?
DVO2: Jakým způsobem probíhá intervence v řešení problematiky rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol?	TO6: Jaký postup dodržujete při řešení konkrétních případů rizikového sexuálního chování?
	TO7: Jaká opatření by podle vás měla škola přijmout, pokud zaznamená rizikové sexuální chování mezi svými žáky?
	TO8: Jaké jsou vaše zkušenosti s interdisciplinární spoluprací (např. s psychology, sociálními pracovníky) v této oblasti?
	TO 9: Jaké nástroje a zdroje by podle vás měly být k dispozici učitelům pro efektivní řešení problémů rizikového sexuálního chování?
	TO 10: Jaká role připadá (sociálním pedagogům – školním poradcům) v rámci školního prostředí při řešení rizikového sexuálního chování?
	TO 11. Jakým způsobem probíhá spolupráce s rodinou aktéra/aktérů konkrétních případů rizikového sexuálního chování?
DVO 3: Jakým způsobem je realizována prevence rizikového sexuálního chování	TO 12: Jakou roli hrají rodiny žáků v prevenci rizikového sexuálního chování a jak je může škola zapojit?
	TO 13: Jaké jsou podle vás hlavní bariéry v komunikaci o sexuálním chování mezi učiteli, rodiči a žáky?

na vybraných základních školách?	TO 14: Jaké jsou podle vás nejčastější mýty nebo nedorozumění týkající se sexuální výchovy v tomto věku?
	TO 15: Jaké jsou podle vás největší výzvy a příležitosti pro další rozvoj v oblasti prevence rizikového sexuálního chování na základních školách?
	TO 16: Jakým způsobem přistupujete k prevenci rizikového sexuálního chování?
DVO 4: Jak školní poradci hodnotí prevenci rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol?	TO 17: Jaké metody a přístupy považujete za nejefektivnější při prevenci rizikového sexuálního chování v této věkové skupině?
	TO 18: Jaká forma prevence rizikového sexuálního chování je naopak neefektivní?
	TO 19: Jak hodnotíte dostupnost a kvalitu sexuální výchovy na základních školách v souvislosti s prevencí rizikového chování?
	TO 20. Můžete popsat nějaký úspěšný preventivní program nebo projekt zaměřený na tuto problematiku, s nímž máte zkušenost?

5.2 Metodologie výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření jsem zvolila metodu rozhovoru. Konkrétně jsem si vybrala metodu polostrukturovaného rozhovoru.

Rozhovor v kvalitativním výzkumu se odlišuje od tradičního (kvantitativního) rozhovoru několika rysy. Cílem rozhovoru je zjistit, jak osoby interpretují svět okolo sebe, jaké významy připisují důležitým událostem ve svém životě. Proto je při rozhovoru (interviewu) hlavním mluvčím zkoumaná osoba. Rozhovor je obvykle nestrukturovaný, to znamená znění otázek a jejich pořadí nejsou připravené dopředu. Polostrukturovaný rozhovor je na rozdíl od nestrukturovaného rozhovoru částečně připravený. Zkoumatel má k dispozici rámcové otázky, ale nemusí se jich pevně držet. Přizpůsobuje otázky podle vyvíjejícího se rozhovoru s dotazovanou osobou. Při rozhovoru se dělá zvukový záznam, aby po skončení rozhovoru mohl zkoumatel znovu projít zodpovězené odpovědi a zkoumat je, zda je správně pochopil a aby je správně interpretoval. (Gavora, 2008)

5.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Jak již bylo zmíněno, u kvalitativního výzkumu je výběr osob záměrný. Nikdy by se nemělo jednat o výběr náhodný, který je typický pro kvantitativní výzkum. Záměrný výběr je potřebný proto, aby se vybraly vhodné osoby, aby měly potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí. Jen tak mohou podat informačně bohatý a pravdivý obraz. (Gavora, 2008) Vybrala jsem si proto osoby, které působí ve školním poradenském pracovišti na základních školách. Rozhovor jsem vedla s výchovnou poradkyní (R1), metodičkou prevence (R2), se školním psychologem (R3), s druhou výchovnou poradkyní (R4) působící na jiné základní škole a se sociálním pedagogem (R5).

5.4 Průběh výzkumného šetření, analýza a interpretace dat

Vybrané respondenty jsem nejprve oslovila přes e-mail a případně zavolala na jimi poslané telefonní číslo. Představila jsem jim svůj záměr práce a o čem bakalářská práce je a dohodli jsme se na termínu. S dvěma respondenty jsem dělala rozhovor fyzicky a se zbylými jsme se spojili přes videorozhovor, protože to bylo pro obě strany časově výhodnější. Nejprve jsem se zeptala na souhlas s nahráváním a až poté jsem spustila diktafon a rozhovor nahrála. Všichni s nahráváním souhlasili, pokud bude zachována anonymita. Dle Gavory (Gavora, 2008) by se rozhovor neměl nikdy začít náhle bez tzv. „zahřátí“ dotazované osoby. Je třeba navodit příjemnou a uvolněnou atmosféru, aby se zkoumaná osoba cítila dobře a neodpovídala bez zamyšlení. S každým respondentem jsme na začátku rozhovoru vedli krátký rozhovor, proč jsem si dané téma vybrala a že je velmi zaujalo, že se o tuto problematiku zajímám. Dále jsem pro začátek zvolila otázky typu, na jaké pozici přesně pracují a jak dlouho na dané pozici působí, abych rozhovor nezačala hned zpříma.

Rozhovory jsem dále přepsala pro přehlednost, aby byly zachovány v co nejpůvodnějším znění a lépe se data analyzovala. Následně byla data systematicky kódována a rozřazena do kategorií.

Data byla analyzována pomocí metody otevřeného kódování, ze kterého poté byly vyvozeny kategorie (viz Tabulka 2). Tyto kategorie spolu s kódy sytí stanovené výzkumné otázky a dávají povědomí o problematice rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol a preventivní působení skrze školní poradenské pracoviště.

Tabulka 2 Přehled výsledků otevřeného kódování

KATEGORIE	KÓDY
1. VÝSKYT RIZIKOVÉHO SEXUÁLNÍHO CHOVÁNÍ	Moderní doba
	Přístupnost
	Školní poradenské pracoviště
	Individuální hranice
	Rizikové sexuální chování
2. ŘEŠENÍ RIZIKOVÉHO SEXUÁLNÍHO CHOVÁNÍ	Primární a sekundární prevence
	Komunikace
	Školní poradenské pracoviště
	Informovanost
3. PREVENCE RIZIKOVÉHO SEXUÁLNÍHO CHOVÁNÍ	Rodiče
	Stud
	Tabu téma
	Kyberprostředí
	Externí organizace
4. HODNOCENÍ PREVENCE	Dialog
	Zastrašování
	Nedostatky realizované sexuální výchovy
	Preventivní programy

Díky odpovědím na tazatelské otázky jsem si určila kódy a ty rozdělila do 4 kategorií, které úzce souvisí s dílčími

Dále jsou data interpretována a vyhodnocena dle dílčích výzkumných otázek a kategorií, které jsou stanoveny v tabulce č. 1 a č.2, kde v další podkapitole jsou data shrnuta.

Kategorie Výskyt rizikového sexuálního chování

První kategorie, která se nazývá „**Výskyt rizikového sexuálního chování**“ se vztahuje k první dílčí otázce „**Jakým způsobem jsou školní poradci informováni o výskytu rizikového sexuálního chování žáků 2. stupně základních škol?**“ A je sycena kódy **moderní doba, přístupnost, školní poradenské pracoviště, individuální hranice, rizikové sexuální chování.**

K zodpovězení první dílčí otázky bylo stanoveno pět tazatelských otázek, kde jsem se dotazovala, jaké jsou hlavní příčiny výskytu rizikového sexuálního chování, příklady konkrétních případů, jaké osoby na škole řeší tyto případy a jaké faktory a indikátory považují za klíčové při řešení rizikového sexuálního chování. Kódy pro první část odpovědí, které jsem od respondentů obdržela, byly mnou definovány jako **moderní doba, přístupnost.**

Všichni respondenti se shodli, že hlavní příčiny rizikového sexuálního chování vznikají v dnešní moderní době snadným přístupem na internet a k televizním programům. Zde je reprezentováno rizikové sexuální chování jako zábava a dospívající žáky to láká vyzkoušet. Dále je to volnost, kterou dostávají od rodičů při pohybu na sociálních sítích a sledováním různých pořadů. Dospívající žijí v moderní době, která jim umožňuje nahlížet na rizikové sexuální chování velice lehce díky přístupnosti k obsahu, který dnes v moderní době existuje.

Při odpovědi na klíčové osoby při řešení konkrétních případů rizikového sexuálního chování se všichni kromě **R5** shodli, že se jedná o celý školní poradenský tým a třídního učitele daného žáka/žákyně. **R5** uvedla že: „*klíčové osoby jsou vždycky bohužel rodiče, protože děti nejsou plnoleté a rodič musí dát souhlas, aby se s dítětem mohlo dál pracovat s případnými odborníky.*“ Ale u případů, které není nutné řešit s dalšími odborníky jako např. sexuologem, psychologem. V tomto případě řeší případ školní poradenský tým. Zde jsem zvolila kód **školní poradenské pracoviště**, jelikož bylo pro výzkum důležité, zda se celý školní poradenský tým zúčastňuje při řešení konkrétních případů či jen vybrané pozice. Mě překvapilo, že na školách, kde respondenti působí, spolupracuje školní poradenský tým velice úzce a případy řeší společně, případně si předávají důležité informace o postupu řešení dané situace.

Další zvolený kód jsem pojmenovala **individuální hranice**. Kód souvisí s otázkami, co jsou klíčové faktory a jaké jsou hlavní indikátory v riziku sexuálního chování. Tyto

otázky se velice lišily na odpovědi. **R1** uvedla, že jelikož nic takového neřešili, tak by se mělo jednat hlavně o to: „*aby to nebylo agresivní, to by se muselo řešit a potom způsob toho, co vlastně to dítě dělá.*“ Ostatní respondenti odpověděli, že klíčové berou vše, co jim žáci sami řeknou. Pokud jim to není příjemné nebo se jedná o chování, které narušuje jejich osobní intimní zónu, případně to, co sám učitel zaznamenám že již není vhodné. Zde tedy hraje hlavní role jistá individuální hranice. Koukat se na to můžeme z pohledu žáka, který má své určité hranice kde, když jiný žák ho obtěžuje, narušuje mu jeho individuální, můžeme říci i intimní hranici a tento problém nahlásí. Pokud učitel zaznamená jakékoliv chování ať už ve vyučující době či o přestávkách, kdy žák jinému žákovi narušuje jeho intimní zónu, tak tento problém řeší se školním poradenským týmem. Respondenti se shodli, že klíčové je vše, co žák či učitel nahlásí a tímto problémem se pak dále zabývají. Jedná se o to, že každý má hranice někde jinde a jedná se o individuální hranice každého žáka či učitele při posuzování klíčových faktorů při rizikovém sexuálním chování.

U další otázky týkající se konkrétních případů se odpovědi velmi lišily. Kód jsem zvolila **rizikové sexuální chování**. **R1** odpověděla, že žádný případ neřešili, jen se doslechli o posílání intimních fotek mezi žáky, ale jelikož se to dělo mimo vyučující hodiny, nijak to nechtěli řešit. **R2** a **R3**, **R5** odpověděli, že řeší spíše případy týkající se prvního stupně, kdy se jedná o onanování před spolužáky, osahávání spolužaček a obnažování např. při hodině tělocviku. Tyto případy pak musely řešit závažněji a nestačila jen domluva školního poradenského týmu, jelikož u mnoha holčiček, které byly svědkyně se projevilo trauma. **R4** řešili na druhém stupni předčasný začátek sexuálního života, který vedl k těhotenství a dále rozesílání intimních fotografií. Zde mě překvapilo na odpovědi to, že závažnější rizikové sexuální chování se dotýká spíše prvního stupně. Respondenti vnímají i složitější o tomto tématu se bavit s mladšími žáky, jelikož každý má jiné znalosti a informace z rodin. Ovšem vidí v tom velké nedostatky v sexuální výchově, kdy by se mělo začít mluvit o bezpečném sexuálním chování již od prvního stupně.

Kategorie Řešení riziko rizikového sexuálního chování

Druhá kategorie, která se nazývá **Řešení rizikového sexuálního chování**, se vztahuje k druhé dílčí otázce „**Jakým způsobem probíhá intervence v řešení problematiky rizikového sexuálního chování žáků 2. stupně základních škol?**“ a je sycena kódy **primární a sekundární prevence, komunikace, školní poradenské pracoviště, informovanost.**

K druhé dílčí otázce bylo stanoveno šest tazatelských otázek. Všechny otázky směřovaly k intervenci při řešení rizikového sexuálního chování a jak jednotlivé školy přistupují k různým formám, komunikaci s rodiči a s externími odborníky. U TO6 byly odpovědi obdobné. Při postupu řešení konkrétních případů se jedná hlavně o to, jaký typ rizikového sexuálního chování jde. U méně závažných typů se jedná nejprve o domluvu s třídním učitelem a případně výchovnou poradkyní. U těch více závažných, se schází celý poradenský tým s ředitelem školy a dále jsou zváni i rodiče dětí. U další tazatelské otázky se většinou respondenti shodli, že by škola měla realizovat sekundární prevenci v rámci tříd, kdy se rizikové sexuální chování vyskytlo. Dále by měla u mladších ročníků zajistit včasnou primární prevenci, aby předcházeli případům, které se např. udály ve starších ročnících. Zde jsem tedy zvolila kód **primární a sekundární prevence**, kde škola usiluje o včasné zajištění primární prevence, aby se předešlo možnému vzniku rizikového sexuálního chování. Pokud se přesto nějaký případ vyskytne, škola pro danou třídu v níž aktéři rizikového sexuálního chování působí, zavádí sekundární prevenci. U TO8 se odpovědi lišily. **R5** uvedla, že si spolupráci např. s OSPODem nemůže vynachválit. *„U nás sociálních pedagogů je to ale jiné. Jsme placeni od úřadu a pracovníci z OSPODu nás vnímají a berou jako kolegy, takže nám mohou sdělovat i zpětně informace o dětech, které jsme předali do péče. Samozřejmě ne všechny informace, ale máme zpětnou vazbu a to je nejdůležitější.“* **R1** uvedla, že *„spolupráce se sociálními pracovníky není z naší strany a zkušenosti dostačující. Nemáme žádnou zpětnou vazbu, pokud sami rodiče se s námi nepodělí, ale je to jen jednostranná spolupráce. My jim předáme děti a tím to končí.“* Při intervenci řešení rizikového sexuálního chování vyšlo najevo u všech respondentů, že je klíčovým prvkem **komunikace**. **Komunikace** je klíčovým prvkem v procesu řešení rizikového sexuálního chování. Je velice důležité, aby každé navrhované řešení bylo efektivně komunikováno všem zúčastněným stranám. Ovšem zde vystává i druhý pohled na situaci a to, že respondentům chybí ze strany externích organizací jasná a otevřená komunikace pro zajištění informací o daném případě.

U další otázky se respondenti shodli, že každý pedagog by měl mít k dispozici pomoc školního poradenského pracoviště, výchovného poradce nebo metodika prevence a zároveň by měl být dostatečně informován o problematice rizikového sexuálního chování. Spolupráce s rodinou probíhá u většiny škol obdobně. Zavolají si je na schůzku a probírají, co jejich dítě udělalo a nabízejí možnosti. **R3**: *„Ne vždycky ale rodič chce slyšet a věřit tomu, co jejich dítě ve škole provádí. Tam je spolupráce složitější, s takovými*

rodiči, co chrání a stojí za svým dítětem stůj co stůj.“ Zde jsem zvolila kódy **školní poradenské pracoviště a informovanost**. Z odpovědí respondentů vyplývá, že je důležité, aby každý učitel byl dostatečně informován o možnostech, které má při řešení rizikového sexuálního chování. V případě potřeby může kdykoliv oslovit a nahlásit toto chování školnímu poradenskému týmu, s nímž může společně hledat vhodné řešení. Učitel přitom není nikdy sám, protože škola disponuje školním poradenským týmem. Spolupráce s rodinami probíhá prostřednictvím školního poradenského pracoviště. Škola má také povinnost nahlásit opakované rizikové sexuální chování nebo závažnější případy a informovat o nich rodiny.

Kategorie Prevence rizikového sexuálního chování

Třetí kategorie, která se nazývá **Prevence rizikového sexuálního chování** se vztahuje k třetí dílčí otázce „**Jakým způsobem je realizována prevence rizikového sexuálního chování na vybraných základních školách?**“ A je sycena kódy **rodiče, stud, tabu téma, kyberprostředí a externí organizace**.

U této dílčí otázky bylo zvoleno pět tazatelských otázek. Otázky jsou vedeny k tématu prevence rizikového sexuálního chování na vybraných školách a zabývají se tím, jaké bariéry vznikají při prevenci a jaké výzvy a příležitosti jsou k prevenci na základních školách.

U otázky, jakou roli hrají rodiny žáků při prevenci rizikového sexuálního chování a jak by je škola mohla zapojit, byly odpovědi totožné. **R5:** „*Rodiče jsou klíčoví při prevenci rizikového sexuálního chování. Záleží, jaké mantinely svým dětem stanoví, jakou mají výchovu a jaké informace dostanou, co se týče sexuální výchovy. Škola by jim mohla nabídnout nějakou besedu o sexuální výchově a jak s dětmi o tom mluvit. Nic takového jsme ale zatím nerealizovali, nevím zda by o to rodiče děti stáli.*“ **R2:** „*Já si myslím, že v tomto případě rodiče mají hodně zásadní roli, protože jak jsme se bavili před chvílíčkou, co můžou děti vidět v televizi, tak ty rodiče to mohou dost často ovlivňovat. Takže jako v dnešní době se ty rodiče nedělají hlavu a pouští v televizi, co se dá a tam ty děti mohou vidět to rizikové sexuální chování a ani jim to nedochází, že je to rizikové sexuální chování a škola je může zapojit leda tak, že třeba by udělala nějakou osvětu v rámci třídních schůzek. Ale to by se taky řešilo jen v případě, že by se něco třeba objevilo konkrétního, že tady to je víceméně na straně rodičů té rodiny, a ne na straně školy.*“ Ostatní respondenti měli podobnou odpověď. Zvolený kód **rodiče** znázorňuje fakt, že

nejdůležitější roli v prevenci rizikového sexuálního chování hrají rodiče. Tato role je klíčová, protože rodiče by měli být prvními osobami, které děti učí o sexuálním chování. Výchova v rodině formuje základní postoje k sexualitě a přispívá k formování zdravého sexuálního chování. Rodiče jsou ti, co mohou ovlivnit, jak děti tráví svůj volný čas na internetu a na co koukají v televizi, pokud určí jisté hranice nebo se snaží předejít možným rizikům, která mohou volností a přístupností přijít. Navíc rodiče, kteří aktivně dohlížejí a zajímají se o životy svých dětí, mohou lépe identifikovat a řešit problémy než se stihnout rozvinout do vážnějších rizik.

U TO13: Jaké jsou podle vás hlavní bariéry v komunikaci o sexuálním chování mezi učiteli, rodiči a žáky? **R4:** „*Já si myslím, že to jsou předsudky, že tam hodně ještě funguje takový to tabu a taky tam hraje roli nastavení těch rodin. Každá ta rodina je nastavená prostě jiným způsobem...*“ **R1:** „*Určitě v tom hraje roli stud, nějaký ostych vůči tomuto tématu. I když by už to nemuselo být, ale stejně se někteří vyučující stydí před žáky zmínit něco o pohlavních orgánech, natož mluvit o nějakých rizicích sexuálního chování.*“

U zbylých respondentů též zazněly odpovědi jako stud, nezájem vyučujících o dané problematice mluvit a předsudky. Mýty vnímají respondenti např. v tom, že někteří rodiče se domnívají, že sexuální výchova učí žáka, jak být sexuálně aktivní apod. Zde jsem volila kódy **stud** a **tabu téma**. Kódy poukazují na širší sociální a kulturní bariéry, které brání efektivnímu zavádění sexuální výchovy ve školách. Stud je klíčový prvek, který odráží obavy a nepohodlí spojené s diskusí o zdravém sexuálním chování, což může být důsledek nedostatečné informovanosti a povědomí žáků. Tabuizace těchto témat pak vede k tomu, že vyučující mohou mít obavy otevřeně mluvit o sexuální výchově, ale to zamezuje přístup žákům k objektivním podloženým informacím o sexuální výchově. Někteří lidé stále vnímají a považují za nepřijatelné a nevhodné se otevřeně bavit, diskutovat o sexuální výchově. Ovšem toto přesvědčení vede k tomu, že dospívající získávají informace z nespolehlivých a zavádějících zdrojů, které zvyšuje riziko nezdravého sexuálního chování.

Kód **kyber prostředí** jsem přiřadila k největším výzvám a příležitostem k prevenci rizikového sexuálního chování. Je potřeba se zaměřit na identifikaci a zmírnění nebezpečí, která mohou vzniknout v digitálním světě, kde dospívající tráví stále více času. Prevence rizikového sexuálního chování se již netýká jen šíření pohlavních nemocí či promiskuitě. Je důležité se zaměřit na moderní dobu ve kterém se dospívající žáci pohybují a jaká veškerá úskalí na ně na internetu působí a ze kterých si mohou přebrat špatný vzor sexuálního chování. Je důležité rozvíjet sexuální výchovu o témata spojená

s kyber prostředím, které by osvětlovalo rizika spojená např. s nevhodným obsahem. Je zásadní rozvíjet digitální gramotnost a porozumění, jak mohou některé webové platformy ovlivnit sexuální vnímání a rozhodování dospívajících.

Vycházela jsem z odpovědí od respondentů, kteří vnímají výzvy a příležitosti ohledně kyberporstoru a pohybu na internetu. **R2:** „*No, možná by se v dnešní době mohlo více hovořit o té problematice pornografie a o tom, že žáci si tím, celkově všichni si tím mohou nějakým způsobem ubližovat. Že v dnešní době se stále více lidí stává závislými na té pornografii a potom to v žádném způsobu nemůže fungovat pořádně jejich sexuální život. Očekávají vlastně to, co vidí v těch videích a potom realita je naprosto jiná. Takže je to taková výzva pro tu školu, více mluvit o té pornografii, a ne jenom o nějakých rizicích související s pohlavními nemocemi a promiskuitou.*“

K prevenci každá škola přistupuje individuálně. Každá škola dodržuje dle RVP sexuální výchovu ve vybraných předmětech, ale dle **R3:** „*Škola nemá kapacity na to hlídat každého vyučujícího, zda dostatečně danou sexuální výchovu v občanské výchově třeba probírá a že žáci dostanou dostatek informací. Je to na každém učiteli, jak moc se chce věnovat sexuální výchově v rámci vyučujících hodin a mluvit s žáky otevřeně o tomto tématu, nebo se tím ani nezaobírají.*“ Dále každý respondent odpověděl, že si zvou externí organizace na toto téma. Např. organizaci Magdaléna, Policii ČR a další. Kvůli nedostatku časové kapacity výchovného poradce, školního metodika prevence a dalších členů školního poradenského pracoviště si zvou školy na prevenci převážně jen externí organizace. Toto řešení umožňuje překonat interní omezení a zároveň poskytuje žákům kvalitní preventivní programy. Externí experti přinášejí do škol mnohdy nové pohledy a metody, což vede k obohacení žáků. Spolupráce s externími organizacemi často zahrnuje nejnovější poznatky a metody provedení v oblasti prevence, které interní tým nemusí mít kapacitu sledovat. Je důležité, aby škola ovšem vybírala pečlivě organizace, se kterými naváže spolupráce a aby byl preventivní program přizpůsoben specifickým potřebám dané třídy. Tímto způsobem školy efektivně využívají možnosti spolupráce s externími organizacemi a udržují kvalitu preventivního programu.

Kategorie Hodnocení prevence

Čtvrtá a poslední kategorie, která se nazývá **Hodnocení prevence** se vztahuje ke čtvrté dílčí otázce „**Jak školní poradci hodnotí prevenci rizikového sexuálního chování žáků 2. stupně základních škol?**“ A je sycena kódy **dialog, zastrasování, nedostatky realizované sexuální výchovy a preventivní programy.**

U poslední dílčí otázky byly zvoleny čtyři tazatelské otázky, které směřovaly na efektivitu a neefektivitu přístupu k prevenci. Jak hodnotí dostupnost a kvalitu sexuální výchovy a jaký program prevence považují za úspěšný a s jakým mají zkušenost.

R2: „*Já si určitě myslím, že nejefektivnější je nějaká beseda, nějaký rozhovor s těmi žáky, kdy se ty žáci mohou plně zapojit. Říct si svoje zážitky, svoje názory a zásadně, když se o tom debatuje s celou tou skupinou.*“ **R1:** „*Žáci mají rádi nějakou debatu, rozhovor.*“

R4: „*Zážitkový preventivní program se nám nejvíce osvědčil, pokud jsou žáci zapojeni do programu a nesedí jen a neposlouchají nezáživný přednes.*“ Kód **dialog** vystihuje důležitost aktivního zapojení žáků do preventivních programů na téma spojená se sexuální výchovou. Žáci jsou více motivováni k přijímání informací a mohou se aktivně podílet v diskusi, když jsou informace prezentovány interaktivním způsobem. Metody jako jsou workshopové aktivity, role-play nebo použití multimédií se ukazují jako mnohem účinnější v edukaci o zdravém sexuálním chování. Žáci díky těmto metodám přijímají důležitost tohoto tématu více otevřeně a je větší pravděpodobnost, že si z toho vezmou ponaučení.

Naopak neefektivní všem respondentů přijde přednáška, kdy jen učitel nebo externista vede monolog. Dále dle respondentů je stará metoda zastrašování neefektivní a nikam to nevede. Proto jsem zvolila kód **zastrašování**, jelikož to respondenti považují za neefektivní metodu prevence rizikového sexuálního chování. Tento způsob předávání informací často nepodporuje aktivní zapojení a diskusi mezi studenty, což беру jako klíčové pro hlubší porozumění a případné předcházení vzniku rizikového sexuálního chování. Jsem ráda, že metoda zastrašování na školách, kde respondenti působí se již nepropraktikuje. Zastrašování dle některých respondentů často ignoruje pocity a potřeby dospívajících, což může vést k tomu, že se cítí nepochopení a izolovaní. Na dospívající zastrašování má vliv spíše rezistenci vůči autoritám a dospělým, kteří tuto metodu používají. Zastrašování též často zahrnuje přehánění rizik, což může vést k tomu, že žáci mají zkreslené nebo nerealistické vnímání skutečných rizik spojených s rizikovým sexuálním chování. Je důležité žáky připustit k diskusi k tomuto tématu a říkat jim pravdu, aby měly dostatek informací. Dále považují za klíčové přistupovat k preventivní sexuální výchově s respektem a pochopením, poskytovat důvěryhodné a praktické informace a díky tomu podporovat u žáků pozitivní a informované rozhodnutí přitom, když se objeví v situaci, kdy něco může přesahovat do rizikového sexuálního chování.

U TO20 u více respondentů zazněl preventivní program s názvem: **Co už není sexy**. Program se zaměřuje na osvětu v oblasti rizikové sexuální chování. Jelikož se už u druhého respondenta vyskytla tato odpověď, doptala jsem se, co přesně tento program žákům nabízí a co vše si z něho mohou odnést. Cílem programu je posílit schopnost žáků rozpoznávat, co může být prezentováno jako atraktivní nebo "sexy" v online prostředí, ale ve skutečnosti je to chování rizikové nebo zdraví škodlivé. Program zdůrazňuje význam stanovení a dodržování zdravých hranic v osobní komunikaci a v interakcích na sociálních sítích, a to jak ve vztahu k sobě, tak k ostatním. Program také představuje praktické nástroje, jak žáci mohou efektivně komunikovat své hranice a jak se mohou chránit před negativními vlivy online obsahu. Tímto způsobem program "Co už není sexy" nejen informuje, ale také vybavuje žáky nástroji pro zdravější a bezpečnější chování na internetu a v osobním životě.

Každá škola, kde respondenti působí považují za efektivní každý externí program zaměřený na tuto problematiku. Tyto programy jsou vnímány jako klíčové nástroje pro zvyšování povědomí a ochraně žáků. Byl zmíněn i preventivní program od Policie ČR, kde v preventivním programu s žáky diskutují zejména o dětské pornografii a nebezpečí posílání intimních fotografií. Tato interakce poskytuje žákům cenné informace o rizicích spojených s neuváženým sdílením osobních a intimních dat na internetu. Žáci si mohou poslechnout reálné případy, které policie řeší a jaké důsledky a potíže by mohly vzniknout v případě poslání své intimní fotografie. Toto praktické zapojení s reálnými příklady umožňuje lépe pochopit následky rizikového sexuálního chování v online prostředí a podporuje vytváření bezpečnějšího pohybu v digitálním prostředí.

5.5 Shrnutí výsledků

V této části jsou shrnuty výsledky analýzy s ohledem na dílčí výzkumné otázky a hlavní výzkumnou otázku.

První dílčí otázka zkoumala, **jakým způsobem jsou školní poradci informováni o výskytu rizikového sexuálního chování žáků 2. stupně základních škol**. Pro výzkum bylo velmi důležité zjistit, jak školní poradci nahlíží na výskyt rizikového sexuálního chování, co si myslí, že ovlivňuje tento výskyt. Dále jaké jsou klíčové osoby při řešení konkrétních případů a co považují za klíčové při identifikaci rizikového sexuálního chování. Z odpovědí respondentů vyplývá, že školní poradci jsou informováni o výskytu rizikového sexuálního chování skrze třídní učitele. Hrají proto klíčovou roli v detekci

tohoto chování, neboť jsou prvními, kdo zaznamenají rizikové interakce mezi žáky, či jsou těmi, kterým se žák svěří se svými problémy. Třídní učitelé se stávají spojovacím článkem mezi žáky a školními poradci. Předávají zásadní informace pro následné kroky v rámci spolupráce s poradci. Tato role třídních učitelů umožňuje téměř okamžité identifikování a adresování potenciálních problémů, což vede k rychlému zahájení potřebných k intervenčnímu zásahu. Respondenti též uvedli, že hlavní příčiny výskytu rizikového sexuálního chování je to, jak je to v dnešní době reprezentováno na sociálních sítích, v televizi a na dalších platformách, které mají dospívající volně dostupné. Tyto média často zobrazují sexuální obsah bez důrazu na možné následky nebo etické aspekty, což může vést k nerealistickým nebo zkresleným představám o sexuálních vztazích. Výsledek této dílčí otázky vyvstává to, že klíčové pro posuzování rizikového sexuálního chování se dá považovat vše, co překračuje meze osobní/intimní hranice daného žáka. Učitelé a školní poradci by měly rozpoznat překročení těchto hranic a poskytnout postiženým žákům podporu a pomoc. Je důležité, aby škola vytvořila bezpečné prostředí, kde se žáci mohou svobodně vyjádřit a vědí, kde hledat pomoc, pokud jejich intimní prostor byl narušen.

Druhá dílčí otázka měla za úkol zjistit, **jakým způsobem probíhá intervence v řešení problematiky rizikového sexuálního chování žáků 2. stupně základních škol**. Cílem bylo zjistit, jaké kroky a procesy jsou zavedeny ve školním prostředí, aby se efektivně řešily situace, kdy dojde k nevhodnému nebo rizikovému sexuálnímu chování mezi žáky. Také bylo důležité zjistit, jak učitelé vnímají interdisciplinární spolupráci a jak probíhá spolupráce s rodiči. Pozornost byla zaměřena na to, jaký význam přikládají učitelé se školními poradci na spolupráci s psychology, sociálními pracovníky a jak efektivně tyto týmy fungují v praxi. Důraz byl též kladen na to, jak probíhá spolupráce s rodinami aktérů rizikového sexuálního chování.

Výsledky analýzy ukázaly, že školy uplatňují rozdílné metody a postupy v závislosti na typu a závažnosti rizikového sexuálního chování. U méně závažných případů, jednorázového chování probíhá zpravidla konzultace s třídním učitelem a výchovným poradcem či metodikem prevence, zatímco u závažnějších případů se vyžaduje zásah celého poradenského týmu včetně ředitele školy a zapojení rodičů do řešení celé situace. Školy, kde působí respondenti, se snaží realizovat sekundární prevenci v rámci tříd, kde se problémy objevily a primární prevenci u mladších ročníků, aby předešly rizikovému sexuálnímu chování, které se objevilo u vyšších tříd. Komunikace je považována za

klíčový prvek v procesu řešení. Platí to i pro spolupráci s externími organizacemi, jako je OSPOD. Zpětná vazba je pro mnohé nezbytná pro efektivní řešení následujících případů, ale zkušenosti s jejím získáváním se liší, jelikož školy spíše pociťují nedostatečnou zpětnou vazbu. Spolupráce s rodinami je klíčová, zejména při opakovaném nebo závažném chování, kde je nutné rodiny důkladně informovat a zapojit do řešení. Tato spolupráce s rodinami je obvykle řešena prostřednictvím schůzek, kde se probírají konkrétní incidenty, což je občas náročné, pokud rodiče nejsou ochotni akceptovat informace o chování svých dětí a spolupracovat na možném řešení. Dále je důležitý fakt pro správnou intervenci, že každý pedagog má k dispozici podporu školního poradenského pracoviště a měl by být dostatečně informován o problematice rizikového sexuálního chování. To zajišťuje to, že učitelé nejsou při řešení problémů sami a mohou efektivně využívat dostupné zdroje pro náležité řešení případů.

Ve škole, kde působí sociální pedagog řeší tyto problémy především on a třídní učitelé tak nemusí preventivně působit ve své třídě. Škola a učitelé to vnímají velmi pozitivně a řešení rizikového sexuálního chování je tak dle jejich slov více efektivní, jelikož sociální pedagog neučí, ale jen řeší problémy žáků a kolektivů. Z celé dílčí otázky vyplývá význam komplexního přístupu k rizikovému sexuálnímu chování, kde spolupráce mezi školními pracovníky, externími odborníky a rodinami hraje zásadní roli v efektivním řešení problémů typu rizikové sexuální chování. Důraz na primární a sekundární prevenci a správnou komunikaci je klíčový pro úspěšné vypořádání s tímto jevem.

Třetí dílčí otázka byla určena za účelem zjistit, **jakým způsobem je realizována prevence rizikového sexuálního chování na vybraných základních školách**. Cílem bylo zkoumat, jak školy řeší prevenci a jaké výzvy a příležitosti v tomto procesu identifikují.

Analýza potvrdila, že rodiče hrají klíčovou roli v prevenci rizikového sexuálního chování. Jejich výchovné metody a přístup k mediální konzumaci u svých dětí mají zásadní vliv na sexuální chování dospívajících. Důvodem je to, že se nejvíce rizikového sexuálního chování vyskytuje mimo školu, i když to poté zasahuje i do školy. Stále zůstávají rodiče jako ti, kteří by měli určit hlavní mantinely a vysvětlit jim základní informace a nenechávat to na škole. Diskuze o sexuální výchově a otevřená komunikace mezi školou a rodinami mohou výrazně přispět k efektivnější prevenci. Hlavní bariéry v komunikaci o sexuálním chování mezi učiteli, rodiči a žáky je stud a tabuizace tématu.

Předsudky a ostych mluvit o sexuálních tématech v rámci povinné sexuální výchovy, která je zahrnuta v osnovách RVP brání tak efektivní sexuální výchově na školách. Tato situace, kdy učitel má ostych mluvit o tomto tématu, může vést k nedostatečné informovanosti žáků o rizicích a zdravém sexuálním chování, což je způsobeno i sociálními faktory, které v mnoha rodinách přetrvávají. Z tohoto výsledku vyplývá, že je důležité toto téma detabuizovat a aby se ve společnosti o tomto tématu nikdo nestyděl mluvit.

Kyber prostředí představuje jednu z největších současných výzev pro prevenci rizikového sexuálního chování. Jelikož se zvýšila přístupnost k internetu a mediálnímu obsahu, který může negativně ovlivnit sexuální vnímání mládeže. Sexuální výchova by se měla více zaměřit na rozvoj digitální gramotnosti a integrovat ji do sexuální výchovy. Spolupráce s externími organizacemi, jako je Policie ČR a neziskové organizace je klíčová pro zajištění aktuálních a efektivních preventivních programů. Z této dílčí výzkumné otázky vyplynulo, že školy čelí mnoha výzvám při zapojení efektivní prevence rizikového sexuálního chování. Aktivní zapojení rodičů, překonání komunikačních bariér a adaptace na moderní mediální prostředí jsou klíčové pro úspěch preventivních opatření. Spolupráce s externími organizacemi zůstává a je nezbytná pro kvalitní preventivní program na základních školách.

Čtvrtá dílčí otázka byla určena se zájmem zjistit, **jak školní poradci hodnotí prevenci rizikového sexuálního chování žáků 2. stupně základních škol.** Tato dílčí otázka se soustředí na hodnocení preventivních opatření proti rizikovému sexuálnímu chování žáků druhého stupně základních škol. Respondenti byli dotazováni tazatelskými otázkami na efektivitu a kvalitu dostupné sexuální výchovy a na jejich zkušenosti s různými preventivními programy.

Podle respondentů je nejefektivnější forma prevence interaktivní zapojení žáků do diskusí a besed, kde mají možnost sdílet své zážitky a názory. Tento přístup podporuje lepší pochopení a zpracování informací, a to vede k větší angažovanosti a zájmu ze strany žáků. Zkušenostní preventivní programy, které žáky aktivně zapojují, byly označeny za nejúčinnější ve zvyšování povědomí o rizicích a zdravém sexuálním chování.

Nikdo z respondentů není zastáncem zastrašování a dávání přímému zákazu. Ovšem nevyvracejí, že se to u nich na škole neděje. Tradiční přednáškové metody a zastrašování byly respondenty shledány jako nejméně účinné a neefektivní. Tyto přístupy vedou

k pasivnímu přijímání informací, kde žáci zůstávají bez možnosti zapojení do diskuse. Zastrasování, které bylo dříve běžně používáno, je nyní vnímáno jako kontraproduktivní a může vést k odporu proti autoritám a nezdravému vnímání sexuálních rizik.

Všichni respondenti kladně hodnotí veškeré externí programy zaměřené na prevenci rizikového sexuálního chování. Přiznávají, že prevence od nich samotných, nemají časovou kapacitu až na školu, kde působí sociální pedagog. Vnímají sexuální výchovu jako dostačující, jak je vyznačená v osnovách RVP, ale záleží na vyučujícím, zda dané téma dostatečně a efektivně s žáky proberou nebo nikoliv. Také ale přiznávají, že by se více mělo zařadit informovanost o kyber prostředí související s rizikovým sexuálním chováním. Z výsledků vyplývá, že školní poradci považují za nejúčinnější interaktivní metody prevence. Klíčem k úspěchu je aktivní zapojení žáků a poskytování pravdivých a praktických informací, které podporují informované rozhodování v oblasti sexuální výchovy.

Hlavní výzkumná otázka kvalitativního výzkumu zněla: **Jakým způsobem školní poradci přistupují k problematice rizikového sexuálního chování v kontextu sociálně pedagogického poradenství.**

Díky kvalitativnímu výzkumu formou rozhovoru jsem získala potřebná data na odpověď hlavní výzkumné otázky. Školní poradci přistupují k problematice rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol velmi individuálně, což reflektuje specifické potřeby a situace v různých školních prostředích. Přístupy k této problematice jsou však ve většině škol značně konzistentní.

Z výzkumu vyplývá, že tam, kde působí sociální pedagog, jsou školní poradci často lépe připraveni a mají k dispozici větší podporu při řešení rizikového sexuálního chování. Sociální pedagogové v těchto rolích často fungují jako klíčový článek mezi školním poradenským týmem a externími odborníky, což umožňuje hlubší a cílenější přístupy k prevenci. Školní poradci vidí své limity v prevenci rizikového sexuálního chování v čase, který mají k dispozici v rámci toho, že zastávají i role vyučujících. Škola, kde působí sociální pedagog přistupuje ke každé problematice rizikového chování skrze sociálního pedagoga, který dále rozebírá problematiku se školním poradenským pracovištěm.

Na základě získaných dat lze konstatovat, že školní poradci se snaží reagovat na výzvy spojené s rizikovým sexuálním chováním co nejkomplexněji, ale stále existují oblasti,

kde je potřeba další podpory a zdrojů, aby mohli efektivně plnit svou roli v rámci školního poradenství.

Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo analyzovat problematiku sociálně pedagogického poradenství v oblasti rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol. V první kapitole bakalářské práce byla věnována pozornost teoretickým poznatkům k dospívání jedinců s ohledem na psychosociální vývoj a možnostem inklinovat k rizikovému chování v tomto křehkém období.

Sociálně pedagogické poradenství je velice obtížné teoreticky shrnout s ohledem na různé definice sociální pedagogiky, která se prolíná různými odbornými předměty zkoumání. Kapitola je věnována poradenství jako takovému s ohledem na sociální poradenství, pedagogické poradenství a školní poradenství. Dále nejsou opomíjeny pozice, které působí ve školním poradenském pracovišti, jelikož z nich je tvořen výzkumný rozhovor v empirické části.

Rozsáhlá 3. kapitola upozorňuje na problematiku rizikového chování, které často spadá až do syndromu rizikového sexuálního chování. Podrobně byly představeny formy rizikového sexuálního chování a jaké rizikové faktory toto chování stimuluje a podporuje. Bylo upozorněno na nové formy rizikového sexuálního chování s nástupem moderních technologií. Bylo uvedeno i to, jaké faktory jsou naopak protektivní, a zamezují tak vzniku a podpoře rizikového sexuálního chování.

Poslední teoretická část této bakalářské práce byla zaměřena na prevenci rizikového sexuálního chování žáků druhého stupně základních škol. V kapitole byla definována prevence primární, sekundární a terciární. V rámci toho byla představena v rámci vzdělávacích programech sexuální výchova, která by se měla vyučovat na každé základní škole.

Cíl bakalářské práce lze považovat za splněný. Teoretická část poskytuje interpretaci teoretických poznatků, které poukazují na problematiku rizikového sexuálního chování.

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jakým způsobem školní poradci přistupují k problematice rizikového sexuálního chování v kontextu sociálněpedagogického poradenství. Výzkumné šetření bylo provedeno formou rozhovoru. Před realizací rozhovoru byla stanovena hlavní výzkumná otázka a čtyři dílčí otázky. K dílčím otázkám bylo stanoveno několik tazatelských otázek. První dílčí otázka se týkala výskytu rizikového sexuálního chování. Z údajů z této otázky bylo zjištěno, že

každá škola přistupuje k problematice výskytu rizikového sexuálního chování velice individuálně a že k tomuto výskytu přispívá dnešní moderní doba.

Druhá dílčí otázka byla stanovena k tomu, aby bylo zjištěno, jak školní poradci na jednotlivých školách přistupují k intervenci rizikového sexuálního chování. Díky tazatelským otázkám bylo zjištěno, že především tuto problematiku řeší celý školní poradenský tým s třídním učitelem a až u závažnějších případech jsou přizváni rodiče a případně OSPOD či Policie ČR.

Třetí dílčí otázka se týkala prevence rizikového sexuálního chování. Každá škola spolupracuje s externími organizacemi pro realizaci úspěšné prevence rizikového sexuálního chování. Dodržují výuku sexuální výchovy, avšak poukazují na nedostatky vyučujících o tomto tématu s žáky diskutovat a nedostatek časových kapacit výchovného poradce a metodika prevence.

Poslední dílčí otázka byla určena pro zhodnocení efektivity prevence rizikového sexuálního chování. Jako pozitivní lze vnímat to, že každá škola se touto problematikou zabývá, některé školy více a jedna škola méně, jelikož věří, že tuto problematiku by spíše měla řešit jen rodina. Všichni vnímali vzestup moderních technologií jako problém v tomto rizikovém chování, jelikož přibývají další a další druhy rizik. Dále pozitivně lze hodnotit, že přístup k externím preventivním programům je stále lépe dosažitelný a spolupráce v rámci prevence efektivně funguje.

Bakalářská práce by mohla posloužit k účelům vylepšení spolupráce školního poradenského pracoviště a pedagogů k prevenci rizikového sexuálního chování v rámci sexuální výchovy a preventivních programů. Dále by se mělo dbát na šíření povědomí o této problematice u rodin a pedagogů.

Zdroje

Knižní zdroje

BAŠTECKÁ, Bohumila a VYSEKALOVÁ, Jitka, *Psychologická encyklopedie: aplikovaná psychologie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-470-0.

BĚLÍK, Václav. *Prevence sociálně patologických jevů*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2019. Studijní opora.

BĚLÍK, Václav, HOFERKOVÁ, Stanislava Svoboda, KRAUS, Blahoslav, ANTL, Miroslav a HERYNKOVÁ, Marie. *Sociální patologie – vybraná ohrožení pedagogů*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2022. ISBN 978-80-7465-534-0.

CIKLOVÁ, Kateřina. *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence*. Ostrava: EconomPress, 2016. ISBN 978-80-905065-9-6.

ČECH, Tomáš. *Profesní obraz školního speciálního pedagoga v podmínkách základní školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5862-0.

DULOVICS, Mário, NIKLOVÁ, Miriam, MAJEROVÁ, Kropáčková Katarína a ZOŠÁKOVÁ, Karina. *Sociálně-pedagogické poradenstvo*. Banská Bystrica: Belianum, Vydavateľstvo UMB v Banskej Bystrici, 2020. ISBN 978-80-557-1760-9.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozšířené a aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2008. ISBN 978-80-223-2391-8.

HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Násilí na dětech – syndrom CAN*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-78-4.

KABÍČEK, Pavel. CSÉMY, Ladislav. HAMANOVÁ Jana a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-793-4.

KNOTOVÁ, Dana a kol. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2.

- KOLIBA, Peter, WEISS, Martin, NĚMEC, Martin a DIBONOVÁ, Markéta. *Sexuální výchova: pro studenty porodní asistence a ošetrovatelství*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2039-0.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-383-3.
- MACEK, Petr. *Adolescence. Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.
- MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového sexuálního chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, Centrum adiktologie, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.
- MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2511-5.
- NIELSEN, Veronika Sobotková a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3
- PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.
- SZOTKOWSKI, René a kol. *Sexting u českých dětí*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5793-2.
- VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.
- WEISS, Petr a ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuální chování v ČR situace a trendy*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-558-X.

Elektronické zdroje

ASOCIACE SOCIÁLNÍCH PEDAGOGŮ. Kdo je sociální pedagog. *Asociace sociálních pedagogů* [online]. Přerov: Asociace sociálních pedagogů, z.s., 2022 [2024-04-07]. Dostupné z <https://asocp.cz/asocp/kdo-je-socialni-pedagog/>.

CENTRUM PREVENCE RIZIKOVÉHO VIRTUÁLNÍ KOMUNIKACE (E-BEZPEČÍ). Kybergrooming. *Rizikové seznamování v online prostředí* [online]. Olomouc: Pedagogická fakulta Palackého v Olomouci, 2021 [cit.2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.kybergrooming.cz/>.

DUFFEK, Petr. Poradenství. In: SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2018 [2024-04-07]. Dostupné z <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Poradenství>.

Elizabeth M. Alderman, MD, FSAHM, FAAP,^a Cora C. Breuner, MD, MPH, FAAP,^b COMMITTEE ON ADOLESCENCE. Unique Needs of the Adolescent. In: American Academy of Pediatrics. *American Academy of Pediatrics: Publications* [online]. Itasca, IL: American Academy of Pediatrics, 2019 [2024-04-20]. Dostupné z <https://publications.aap.org/pediatrics/article/144/6/e20193150/37985/Unique-Needs-of-the-Adolescent?autologincheck=redirected>.

INTERAKTIVNÍ PLATFORMA PODPORY DUŠEVNÍHO ZDRAVÍ A PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ. Základní úrovně školské prevence. *Interaktivní platforma podpory duševního zdraví a prevence rizikového chování* [online]. Praha: Klinika adiktologie 1.LF UK a VFN v Praze, 2024 [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: <https://www.iprev.cz/prevence-rizikoveho-chovani1-zakladni-urovne-provadeni-skolske-prevence/>.

JONÁŠOVÁ, Iveta. Psychosexuální vývoj dítěte a jeho poruchy. In: Obecně prospěšná společnost Sirius, o.p.s. *Šance Dětem* [online]. Praha: Obecně prospěšná společnost Sirius, o.p.s., 2023 [2024-03-20]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/psychosexualni-vyvoj-ditete-jeho-poruchy>.

KNOTOVÁ, Dana a kol. Školní poradenství: Oblasti činností výchovného poradce. In: RVP.CZ. *Metodický portál rvp.cz* [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky, 2014 [2024-03-20]. Dostupné z <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/GS/18941/SKOLNI-PORADENSTVI-OBLASTI-CINNOSTI-VYCHOVNEHO-PORADCE.html>.

KOPECKÝ, Kamil. Co je sexting. In: CENTRUM PREVENCE RIZIKOVÉ VIRTUÁLNÍ KOMUNIKACE. *E-Bezpečí* [online]. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého V Olomouci, 2009 [2024-03-28]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/137-154>.

MEDICINE. *National Center for Biotechnology Information* [online]. Bethesda, MD: National Library of Medicine, 2019 [2024-04-20]. Dostupné z <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK545476/>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodické dokumenty, doporučení a pokyny* [online]. [cit.2024-04-20]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine; Health and Medicine Division; Division of Behavioral and Social Sciences and Education; Board on Children, Youth, and Families; Committee on the Neurobiological and Socio-behavioral Science of Adolescent Development and Its Applications. The Promise of Adolescence: Realizing Opportunity for All Youth: Adolescent Development. In: NATIONAL LIBRARY OF MEDICINE. *National Center for Biotechnology Information* [online]. Bethesda, MD: National Library of Medicine, 2019 [2024-04-25]. Dostupné z <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK545476/>.

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. Školní metodik prevence. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Praha: Národní pedagogický institut, 2022 [2024-04-01]. Dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/projekty/rspp/skolni-metodik-prevence.html>.

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. Typologie rizikového chování. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Praha: Národní pedagogický institut, 2022 [2024-03-20]. Dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/typologie-rizikoveho-chovani.html>.

PEPLER, D. a BIERMAN, K. With A Little Help from My Friends: The Importance of Peer Relationships For Social-Emotional Development. In: ROBERT WOOD JOHNSON FOUNDATION. Robert Wood Johnson Foundation [online]. Princeton, N.J.: Robert Wood Johnson Foundation, 2018 [2024-04-23]. Dostupné z <https://www.rwjf.org/en/insights/our-research/2018/11/with-a-little-help-from-my-friends--the-importance-of-peer-relationships-for-social-emotional-development.html>.

PRAŽSKÉ CENTRUM PRIMÁRNÍ PREVENCE. Rizikové a protektivní faktory – Rizikové sexuální chování. *Pražské centrum primární prevence* [online]. Praha: Drop In, o.p.s., 2024 [cit. 2024-03-28]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/sexualne-rizikove/14-rizikove-sexualni-chovani-a-nevhodne-projevy-sexuality/214-rizikove-a-protektivni-faktory-rizikove-sexualni-chovani.html>.

PRAŽSKÉ CENTRUM PRIMÁRNÍ PREVENCE. Sexuálně přenosná onemocnění. *Pražské centrum primární prevence* [online]. Praha: Drop In, o.p.s., 2024 [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/sexualne-rizikove/14-rizikove-sexualni-chovani-a-nevhodne-projevy-sexuality/216-sexualne-prenosna-onemocneni.html>.

PRÁVNÍ LINKA – PRÁVNÍ PORADNA, AK KAUSTA, ZIENTKOVÁ A PARTNEŘI. Víte, jaké sexuální aktivity Vás mohou dostat za mříže. In: AION CS. *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, s.r.o., 2013 [2024-03-20]. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/blog/sexualni-aktivity-co-vas-dostanou-za-mrize.htm>.

PŘÍLOHA Č.18. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Metodické dokumenty, doporučení a pokyny*. [online]. [cit.2024-04-20]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

SPIPKOVÁ, JANA. Sexuologické problémy u dětí. In ACTAVIA. *Pediatric v praxi*. [online]. Praha: Soukromé sexuologické centrum GONA, 2013 [cit.2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2013/02/02.pdf>.

TISKOVÉ ODDĚLENÍ MŠMT. MŠMT podporuje posílení pozice sociálního pedagoga. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *MŠMT ČR* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2022 [2024-04-05]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-podporuje-posileni-pozice-socialniho-pedagoga>.

Přílohy

Příloha A – rozhovor s R2

R2: Většinou v této oblasti jsou žáci obeznamováni s touto problematikou v rámci třeba občanské výuky nebo rodinné výuky, kde se setkávají s touto problematikou, a my na škole máme vlastně různé programy zaměřené na primární prevenci konkrétně v 8. ročníku máme program *Co už není sexy*, kde vlastně ty ambasadorky této organizace přijedou k nám do školy a dělají osvětu v této oblasti. Letos jsme také měli program v 6. třídě, který byl jen pro žačky a nazýval se *Čas proměn*, který také směřoval k této problematice.

T: Jaké nástroje a zdroje by podle vás měly být k dispozici učitelům pro efektivní řešení problémů rizikového sexuálního chování?

R2: No, tak já si myslím, že v tomto případě je velice důležitá zejména nějaká osvěta, že každý má vlastně nějaké znalosti z tohoto, z této problematiky, každý z učitelů studoval a byl obeznámen s tím, jak se chovat v nějakých těch rizikových situacích. Takže to, co známe, existuje spousta různých seminářů, které se zaměřují například na tuto problematiku, i když to sexuální chování není až tak probírané, to je pravda.

T: Jo, to je pravda.

R2: Ale zrovna nedávno jsem měla jeden seminář, který byl vlastně pro všechny metodiky prevence z Mladé Boleslavi, a ten byl zaměřen na pornografii. Občas se něco takového ukáže, ale většinou to spíš bývá na tajná odvětví primární prevence.

T: Jaká role připadá metodikům prevence v rámci školního prostředí při řešení rizikového sexuálního chování?

R2: Metodik prevence je vlastně součástí toho týmu, který následně řeší tuto problematiku s žáky a následně třeba i s těmi rodiči, když to jde už doopravdy do nějakého toho extrému a není to pouhé jednorázové plácnutí po zadku, jak jsme se o tom před chvílí bavili.

T: Jakým způsobem probíhá spolupráce s rodinou aktérů konkrétních případů rizikového sexuálního chování?

R2: S rodinou se spolupracuje tak, že se buďto ze začátku, když to není nic, tak když je to něco méně závažného, tak ty rodiče jednají s třídním učitelem, případně se potom sejde výchovný poradce, metodik prevence a zástupce školy. A když by pak šlo hodně do tuhého, tak pak by se mohla přizvat i policie, případně OSPOD. Zatím jsme si vystačili v této problematice jen s rodiči.

T: Jakou roli hrají rodiny žáků v prevenci rizikového sexuálního chování a jak je může škola zapojit?

R2: Já si myslím, že v tomto případě rodiče mají hodně zásadní roli, protože jak jsme se bavili před chvílí, co mohou děti vidět v televizi, tak ty rodiče to mohou dost často ovlivňovat. Takže jako v dnešní době si ti rodiče nedělají hlavu a pouští v televizi, co se dá, a tam ty děti mohou vidět to rizikové sexuální chování a ani jim to nedochází, že je to rizikové sexuální chování. A, no, škola je může zapojit leda tak, že třeba by udělala nějakou osvětu v rámci třídních schůzek. Ale to by se taky řešilo jen v případě, že by se něco třeba objevilo konkrétního, že tady to je víceméně na straně rodičů té rodiny, a ne na straně školy.

T: Jaké jsou podle vás hlavní bariéry v komunikaci o sexuálním chování mezi učiteli, rodiči a žáky?

R2: Určitě v tom bude hrát nějakou roli stud, a to zejména ze strany těch žáků, protože pro ty žáky, kteří jsou náctiletý, není zas tak úplně jednoduché bavit se s někým, kdo je zletilý, a je to jako s každou jinou problematikou, oni si to často nechávají jako pro sebe, řeší to se svými spolužáky, a když to řeknou někomu dospělému, tak většinou se musí hodně přemáhat a dost často jim to trvá, než se k tomu dostanou. A ti učitelé s těmi žáky řeší v rámci těch hodin a taky záleží, je to prostě strašně individuální. Spousta učitelů se o tom bavit nechce, o téhle problematice, i když podle mě v dnešní době už to není zas tak úplně tabu. Že vlastně i ti učitelé ztrácí nějaký ten ostych a už se nebojí o tom tak moc mluvit. V minulosti to mohlo být tak, že mohli mít strach i z těch rodičů. Rodiče jsou určitě taky rádi, že ti žáci mají nějakou osvětu a že jsou o tom informováni.

T: Jaké jsou podle vás nejčastější mýty nebo nedorozumění týkající se sexuální výchovy v tomto věku?

R2: Možná by si to někdo mohl vyložit nějakým špatným způsobem. Že když by nějaký učitel se dost často bavil o té nějaké problematice sexuální, tak by ho někdo mohl v uvozovkách považovat za úchyla, ale v dnešní době by už to mělo být vyvráceno a je to něco, o čem se s těmi žáky musíme bavit.

T: Jaké jsou podle vás největší výzvy a příležitosti pro další rozvoj v oblasti prevence rizikového sexuálního chování na základních školách?

R2: No, možná by se v dnešní době mohlo více hovořit o té problematice pornografie a o tom, že žáci si tím, celkově všichni si tím mohou nějakým způsobem ubližovat. Že v dnešní době se stále více lidí stává závislými na té pornografii a potom v žádném způsobu nemůže fungovat pořádně jejich sexuální život. Očekávají vlastně to, co vidí

v těch videích, a potom realita je naprosto jiná. Takže je to taková výzva pro tu školu, více mluvit o té pornografii, a ne jenom o nějakých rizicích souvisejících s pohlavními nemocemi a promiskuitou.

T: Jakým způsobem přistupujete k prevenci rizikového sexuálního chování?

R2: No, já osobně otevřeně. Myslím si, že se o tom s těmi žáky dá bavit hodně otevřeně, zejména s těmi staršími. Složitější je to samozřejmě s těmi mladšími. Dost často se objevuje to rizikové sexuální chování už u žáků, kteří jsou na 1. stupni. Dejme tomu v té 4., 3. třídě a s těmi se o tom baví pak už hůř. Protože každý z těch žáků je potom nějakým jiným způsobem obeznámen s touto problematikou. Jsou tam žáci, kteří jsou tam, kteří nemají o tom žádný ponětí, že je nějaké rizikové sexuální chování, a pak jsou ti, o kterých jsem se bavili před chvílí, že tam začnou onanovat v té třídě a ty holčičky z toho mají neskutečnou hrůzu. Nevědí, co se to vlastně děje, a jsou poznamenány v podstatě do konce života. Takže se musí postupovat opravdu hodně citlivě s ohledem na to, s kým to řešíme.

T: Jaké metody a přístupy považujete za nejefektivnější při prevenci rizikového sexuálního chování v této věkové skupině?

R2: Já si určitě myslím, že nejefektivnější je nějaká beseda, nějaký rozhovor s těmi žáky, kdy se ty žáci mohou plně zapojit. Říct si svoje zážitky, svoje názory a zásadně, když se o tom debatuje s celou tou skupinou.

T: A jaká forma je naopak neefektivní?

R2: No, neefektivní je podle mě jenom nějaký jednotvárný rozhovor, kdy tam usedne nějaký učitel a bude si tam sám něco povídat bez ohledu na ostatní. Dost často, když se ještě vrátím k předchozí otázce, když se přizve někdo, kdo má vlastní zkušenosti a zážitky, tak to ti žáci berou a vnímají naprosto jinak, než když ten učitel vede nějaký ten rozhovor, ani ne rozhovor spíš monolog, který není ani záživný.

T: Ano. Jak hodnotíte dostupnost a kvalitu sexuální výchovy na základních školách v souvislosti s prevencí rizikového sexuálního chování?

R2: Tak to už jsem kapku shrnula v jedné z předchozích otázek, že v současné době je řada těch programů zaměřených na primární prevenci, ale té sexuální výchovy je tam méně než různých programů, ale stále se dá něco vybrat a stále mají ty žáci možnost se s touto problematikou na základní škole stýkat.

T: Můžete popsat nějaký úspěšný preventivní program nebo projekt, který je přesně zaměřený na tuto problematiku?

R2: My v dnešní době spolupracujeme s organizací Advaita, která je z Liberce, a právě v tom 8. ročníku od nich máme program *Co už není sexy*, kde se tedy dozvídají o tom, jakým způsobem se mají prezentovat, že není doopravdy v pořádku se někde veřejně ukazovat, obhajovat. Snaží se nějak ukázat těm žákům hranice, které existují. Baví se tam o nějakých pohlavních nemocích, se kterými se oni můžou setkat. Zveme do školy i Policii ČR, která také má do jisté míry taky osvětu v tomto oboru, a ti se zaměřují zejména na to, aby se ti žáci neprezentovali na internetu, tak jak nechtějí, aby si dávali pozor na to, komu a jaké fotografie posílají, a ukázali jim, kde je ta hranice. Říkají jim konkrétní případy jiných náctiletých žáků, dětí, kteří udělali tu chybu a posílali svoje fotografie a následně byli vydíráni a ukazují jim, kam až to může zajít, pokud si nebudou dávat pozor. Ten internet je v tomhleto velkým strašákem v dnešní době.

T: To máte pravdu. A to je za mě všechno, jestli k tomu nemáte třeba ještě něco vy.

R2: Jenom se chci ujistit, že to opravdu zůstane anonymní vůči škole, že nebudete uvádět školu, řešíme tam čerstvě ten případ toho žáka ze 4. třídy.

T: Zůstane to určitě anonymní.

R2: Moc děkuji.

T: Já moc děkuji za skvělý rozhovor a mějte se hezky.

R2: Vy také, na shledanou.

T: Na shledanou.